STUDIU DE CERCETARE CU PRIVIRE LA PATRIMONIUL CULTURAL MATERIAL / IMATERIAL LA NIVELUL TERITORIULUI GAL MUNTII MACINULUI - DUNAREA VECHE

(comunele: Beidaud, Carcaliu, Cerna, Ciucurova, Dăieni, Dorobanţu, Hamcearca, Horia, Izvoarele, Ostrov, Peceneaga, Stejaru, Topolog, Turcoaia, Nalbant, Valea Teilor)

I. Introducere - Dobrogea spaţiu multietnic (evidenţierea existenţei mai multor culturi în spaţiul dobrogean)

Structura multietnică a Dobrogei de Nord este rezultantă a unor circumstanţe istorice ce au modelat permanent peisajul uman al zonei prin mişcările de populaţie, prin colonizările spontane sau organizate de stat şi pendulări de populaţie de o parte şi de alta a Dunării.

Cu o poziţie istorico-geografică privilegiată, cu drumuri (militare şi comerciale) trasate încă din perioada cuceririi romane de-a lungul fluviului şi zonei litorale, coridor de trecere între două lumi diferite – Orient şi Occident – nordul Dobrogei a fost în situaţia zonei de pasaj pentru majoritatea populaţiilor care s-au perindat pe aici de-a lungul timpului.

Toţi etnografii care au studiat zona Dobrogei au definit-o, în toată complexitatea faptelor de cultură materială şi imaterială, ca o zonă de conlocuire şi convieţuire etnică. Au descris-o ca pe un *mozaic*[1]*, creuzet etnic*[2]*, oikumenă dobrogeană*[3], zonă multietnică, multiculturală sau interculturală. Au subliniat particularităţile arealului datorate pe de o parte habitatului, iar pe de altă parte unui alt mod de viaţă a etniilor care convieţuiesc aici. Toţi au considerat că se impune o abordare aparte a zonei.[4]

Ion Ionescu de la Brad afirma, la 1850,[5] că în Dobrogea fiecare aşezare românească ar fi o „Dacie în miniatură", pentru că pe lângă românii băştinaşi, „dicienii", au venit de-a lungul veacurilor români din celelalte provincii româneşti ca urmare a evenimentelor istorice, economice şi sociale, în căutare de adăpost, de pământ pentru agricultură sau păşunat.

Comparaţia se poate extinde asupra întregii provincii şi atunci ni se pare la obiect denumirea de „Dacia Pontică".

Analogia poate fi susţinută într-un mod interesant dacă se analizează şi un alt aspect, acela al structurii etnice actuale.

Dacă în celelalte zone ale României trăiesc pe lângă români, alături de români, printre români, cu românii una, două, trei, patru etnii mai importante şi dacă ne referim

---

[1] Narcisa Ştiucă, *Notă asupra ediţiei*, în Iuliana Titov, *Relaţia majoritari-minoritari etnici în Dobrogea de Nord*, Editura Dobrogea, Tulcea, 2015, p. X.

[2] Ioan Godea, Referat la teza de doctorat Iuliana Titov, *op.cit.*, p. XI.

[3] Steluţa Pârâu, *Multiculturalitate în Dobrogea*, Editura Ex Ponto, Constanţa, 2007, p. 30.

[4] Titov I., *Relaţia majoritari-minoritari etnici în Dobrogea de Nord*, Editura Dobrogea, Tulcea, 2015, *passim*.

[5] Ion Ionescu dela Brad, *Excursie agricolă în câmpia Dobrogei* (trad. de F. Mihăilescu) în: *Analele Dobrogei*, Anul III, Nr. 1, Constanţa, Tipografia Albania, 1922, p. 150.

la pondere, în Dobrogea se observă că trăiesc aproape toate etniile înregistrate în România.

I. Simionescu scriind despre „Dobrogea" spune: „O adevărată corabie a lui Noe este pământul Dobrogei".[6]

După ce comentează diversitatea faunei, a florei adaugă: „Acelaşi amalgam se oberservă şi printre oameni. Nu este numai babilonia în spaţiu, de la tătarii în stingere şi găgăuţii cu origine enigmatică, până la italienii, care au menţinut vioiciunea lor meridională în satul Cataloi. E mai ales variaţiunea lor în timp. În Dobrogea, mai mult decât oriunde, se găsesc suprapuse civilizaţiuni stinse, străvechi, straturi istorice continuând pe cele geologice".[7]

Comentând această caracterizare, profesorul C. Brătescu, accentuează acest specific al Dobrogei: „După cum geologul, cercetând pământul Dobrogei, constată o surprinzătoare varietate de formaţiuni, de la cele paleozoice până la aluviunile recente; şi după cum climatologul şi biogeograful întâlnesc pe acest colţ de planetă numeroase caractere, care ne duc, unele spre Mediterana, altele spre stepele caspice, unele spre Europa centrală, altele spre podişul Anatoliei, - tot asemenea antropologul şi etnograful văd în populaţia Dobrogei un adevărat mozaic de rase şi de neamuri, un muzeu etnografic viu; iar istoricul urmărind destinele acestui pământ, urmăreşte o succesiune de culturi suprapuse şi de schimbări politice, în care forţa cuceritoare vine când de la nord, când de la sud şi când de la apus".[8]

Edificatoare pentru coloratura etnică a oraşului Tulcea este descrierea lui Nicolae Iorga de la începutul secolului al XX-lea, în care spunea că a văzut îngrămădindu-se prăvălii bulgăreşti, greceşti, evreieşti, iar în cafenele „se înşirau pe scaune, unele lângă altele, căciuli mocăneşti, pălării ţărăneşti, pălării orăşeneşti, fesuri turceşti, turbane tătăreşti şi hainele corespunzătoare într-o tărcată expoziţie etnografică".[9]

Aspectul acesta este rezultatul condiţiilor geo-istorice ale acestei provincii care a devenit în timp un uriaş „muzeu etnografic viu", „Eurasia în miniatură" unde locuitorii aparţin diferitelor rase, albă şi galbenă, indoeuropeană, semită sau mongolă, sunt latini, germani şi slavi, cu religie mozaică, mahomedană, creştină, sunt catolici, protestanţi sau ortodocşi de rit vechi şi de rit nou, ţin sărbătorile pe stil vechi sau pe stil nou.

Diversitatea aceasta etnografică este un vast domeniu de cercetare şi este rezultanta succesiunii de multe şi mari civilizaţii: geto-dacică, celtică, romană, bizantină, otomană şi europeană.

Confruntarea, trecerea atâtor seminţii, succesiunea mai multor stăpâniri, convieţuirea îndelungată a mai multor neamuri au generat pe de o parte păstrarea specificului fiecărei etnii ca reacţie de conservare, dar şi interferenţe fireşti realizate în timp fără voinţa comunităţilor, indivizilor de rând sau a liderilor.

---

[6] I. Simionescu, *Dobrogea – o ţară din poveşti*, Bucureşti, Ed. Cartea Românească, 1928, p. 6.

[7] *Idem,* p. 8.

[8] C. Brătescu, *Pământul Dobrogei*, în: *Dobrogea. Cincizeci de ani de viaţă românească. 1878-1928*, Bucureşti, Ed. Cultura Naţională, 1928, p. 5

[9] N. Iorga, *Cele trei Dobrogi pe care le-am găsit; Sate si oameni din Dobrogea românească la 1859*, în: *Analele Dobrogei*, Anul III, Nr. 1, Constanţa, Tipografia Albania, 1922, p.31

Constantin Brătescu scotea în evidenţă o convergenţă a drumurilor către Dobrogea, provincie ocrotită sub aripa Dunării de Jos.

Drumul râurilor dinspre Carpaţi către Dunăre a alimentat, a menţinut şi a sporit elementul românesc în mod continuu.

Drumul Mării a adus civilizaţia şi colonizarea greacă, iar drumul stepelor din nord şi al podişului din sud a fost utilizat de migratori, ocupanţi vremelnici sau de durată, stăpânitori mai mult sau mai puţin civilizatori.

II. *Scurt istoric al arealului cercetat*

Având pe două laturi Dunărea şi pe a treia Marea Neagră, Dobrogea putea fi folosită ca zonă strategică, fie pentru apărare, fie pentru consolidarea poziţiei după ce a fost luată în stăpânire.

Pe linia Dunării s-au apărat geto-dacii în perioada extinderii Imperiului Roman. Numai după ce se fărâmiţează statul dac al lui Burebista în secolul I a. Ch. reuşesc romanii să pună în aplicare planul lui Caesar şi să pătrundă la Dunăre. În anul 28 a. Ch. pun stăpânire pe litoral şi pe Gurile Dunării şi treptat supun Dobrogea făcând faţă cu greu atacurilor geto-dacilor, sarmaţilor şi bastarnilor. Pentru că graniţa este nesigură romanii organizează la nord de Dunăre expediţii de pedepsire şi de descurajare a atacurilor şi apoi se organizează militar limesul scitic şi administrarea provinciei Moesia în timpul împăraţilor Tiberius, Vespasian, Titus şi mai ales în timpul lui Domiţian (81-96 p. Ch) care iniţiază reforme militare şi administrative. El împarte Moesia în Superior la sudul Dunării şi Inferior în Dobrogea, cu două legiuni şi mai multe trupe auxiliare. Îndelungatul proces de romanizare a zonei, la sud de Dunăre început din timpul lui Caesar intră într-o nouă etapă odată cu intrarea romanilor la nord de Dunăre. Generalul Tetius Iulianus este trimis într-o mare campanie împotriva lui Decebal pe care, deşi îl înfrânge, îi lasă mari posibilităţi de redresare. Împăratul Marcus Ulpius Traianus (98-117 p. Ch.) va fi cel care va hotărî soarta Daciei declanşând atacul la 25 martie 101 p. Ch. Decebal a organizat o alianţă la nordul Dunării cu sarmaţi, roxolani şi buri şi încearcă să învăluie trupele romane, dar în ambele bătălii decisive alianţa este înfrântă, la Nikiup la sud de Dunăre şi la est la Adam-Clisi în Dobrogea, unde se va ridica un mare monument în cinstea victoriei lui Traian din 102 p. CH. Decebal cere pace şi Traian consimte, ambii ştiind că este însă un armistiţiu care va sfârşi în 105 p. Ch. când începe al doilea război daco-roman încheiat cu victoria lui Traian la Tapae în 106 p. Ch. când Decebal se sinucide şi o mare parte din Dacia devine treptat provincie romană. După instituirea vestitei Pax Romana urmează o periodă de mare înflorire a provinciei, de organizare administrativă şi de construcţie.

Este reorganizată şi Moesia Inferior cu castre şi cetăţi. Sunt instalate trei legiuni: a XI-a „Claudia” la Durostor (Silistra), a V-a „Macedonica” la Troesmis (Igliţa-Turcoaia) şi una la Novae (Şiştov – Bulgaria de azi). Pentru că dacii liberi din nordul Transilvaniei atacă provincia, Legiunea a V-a „Macedonica” este mutată la Potaissa. În anul 212 p. Ch. este promulgată „Constitutio Antoniniana” prin care se acordă cetăţenie romană tuturor locuitorilor liberi ai imperiului.

La mijlocul secolului al III-lea p. Ch. Imperiul trece printr-o criză politică la care se adaugă şi noi atacuri ale popoarelor barbare: goţi, carpi, taifali, bastarni (peucini) şi vandali. În 248 p. Ch. este devastată Dobrogea, iar în bătălia dată la Abrittus (Razgrad) în 251 p. Ch. moare însuşi împăratul Traianus-Decius. Atacurile goţilor se repetă pe uscat, pe Dunăre şi pe mare. Lor li se adaugă venirea herulilor, gepizilor, bastarnilor şi sarmaţilor. Are loc o mare bătălie cu goţii la Naissus (Niş). În anul 272 p. Ch. împăratul Aurelian organizează retragerea administraţiei şi a trupelor romane la limesul din dreapta Dunării pe care îl fortifică. Urmează o perioadă de relativă linişte în timpul împăraţilor Diocleţian (284-305 p. Ch.) şi Constantin cel Mare (306-337 p. Ch.) în timpul cărora se trece de la principatul bazat pe dictatură republicană la „dominatul" inspirat de monarhia orientală.

În această periodă este admis creştinismul, iar capitala se mută la Constantinopole (Bizanţ) la 11 mai 330 p. Ch.

La 272, cea de-a doua etapă a romanizării dacilor nu a însemnat odată cu retragerea aureliană şi încetarea procesului de formare a poporului şi a limbii române nici la nord şi nici la sud de Dunăre. Fenomenul a continuat pentru că retragerea administrativă şi militară nu a însemnat şi retragerea populaţiei.

În pofida incursiunilor vremelnice, populaţia de pe cele două maluri ale Dunării continuă legăturile şi romanitatea orientală a dus la cristalizarea unei noi limbi protoromâna (străromâna).

Dobrogea şi tot sudul Dunării continuă să se afle sub administraţie romană până în 375 p. Ch. când are loc scindarea imperiului şi apoi sub administraţie bizantină, care va trebui să ţină piept altor încercări venite tot de la nordul Dunării. Între anii 582 şi 565 p. Ch. au loc lupte cu avarii, iar între anii 602-610 p. Ch. pătrund slavii la sudul Dunării în Imperiul Bizantin şi vor determina împuţinarea şi dislocarea populaţiei romanice din zonele în care s-au stabilit şi au format apoi popoarele slave de sud.

Profesorul C-tin Giurescu vorbind despre elementele etnice ale poporului român situa elementul autohton *dacic* pe primul loc, urmat de elementul *roman*, iar pe locul trei elementul *slav*.[10]

Împărţiţi în numeroase triburi, vechii slavi au dat naştere mai multor popoare: ruşii de răsărit (împărţiţi în ruşii mari – velicoruşii şi ruşii mici sau ucrainenii - maloruşii); grupul slavilor de apus (cehii, slovacii, polonii ş.a.) şi grupul de sud (slovenii, croaţii, sârbii şi bulgarii).[11]

Aceste evenimente au dus la separarea romanităţii de la nordul Dunării de cea de la sudul Dunării şi la evoluţia lor separată, care a avut ca rezultat formarea dialectului dacoromân din care a rezultat limba română şi formarea dialectelor ***aromân, meglenoromân şi istroromân*** la sud de Balcani.[12]

---

[10]C-in C. Giurăscu, *Istoria Românilor,* vol. I, *Din cele mai vechi timpuri până la moartea lui Alexandru cel Bun (1432)*, Bucureşti, Fundaţia Regală pentru literatură şi artă, 1946, p.247

[11] *Ibidem*, p. 253

[12] M. Milian, *Dobrogea ca mozaic etnic*, în Steluţa Pârâu, *Multiculturalitatea în Dobrogea*, Constanţa, Ed. Exponto, p. 171

Puterea bizantină revine în Dobrogea de nord la sfârşitul sec. VIII, când aceasta este încadrată în sistemul defensiv imperial care organiza apărarea militară din punctul Lycostomion unde era cantonată o garnizoană[13]. Bizanţul păstrează controlul oraşelor maritime şi danubiene până la Cernavodă cu ajutorul flotei şi cetăţilor întărite.

În preajma secolului X Ioan Tzimiskes desfiinţează ţaratul bulgar şi reintegrează întreaga Dobroge Imperiului Bizantin sub numele Paradunavon sau Paristrion.[14]

Imperiul Bizantin va organiza la sudul Dunării ducatul de Paristrion la est cu capitala la Silistra şi un ducat în vest pe valea Vardarului la Skoplje care în curând vor fi nevoite să înfrunte venirea pecenegilor, uzilor în 1048 şi 1053 şi a cumanilor în 1065, popoare de origine turcică ce vor intra în cele din urmă în Imperiul Bizantin, o parte se vor creştina şi vor influenţa formarea popoarelor balcanice bulgarii, găgăuzii, aromânii, şi românii, după unii cercetători. [15] Profesorul C-tin Giurăscu vorbind de influenţa pecenegilor şi cumanilor pe teritoriul ţării noastre lansa ipoteza conform căreia o parte din cuvintele care se socotesc de obicei turceşti, de la turcii osmanlâi, se poate foarte bine să fie de la pecenegi şi cumani. În această categorie includea cuvinte aparţinând vieţii rurale cum ar fi: *cioban, corhană, vătaf, beci*, altele din viaţa militară: *duşman, buzdugan*, sau cea socială: *toiu*, poate şi *mire*.[16]

La 1185-1186 se restaurează „ţaratul", de data aceasta româno-bulgar, cu dinastia românească a Asăneştilor şi cu participarea masivă a cumanilor în lupte. Noul stat rupe legăturile cu imperiul, are capitala la Târnovo şi este recunoscut ca independent în hotarele sale, sub conducerea fraţilor Petru şi Asan. În 1196 este ucis Asan şi îi urmează Ioniţă. În anul 1197 este asasinat şi Petru. Ioniţă Asanidul (Kaloian) duce tratative cu Papa, urmează Cruciada a IV-a şi tendinţa de catolicizare a zonei. Statul Asăneştilor, Valahia Albă, atinge culmea puterii sub conducerea lui Ioan Asan al II-lea (1218-1241) care restabileşte ortodoxia, extinde stăpânirea valahilor şi cumanilor la sud de Balcani, până la Constantinopol spre vest în zona Sofiei şi a Macedoniei, unde se mai aflau Vlahia Mare din Tesalia, Vlahia Mică din Pind, Vlahia de Jos din Epir şi Vlahia din Sărune (Salonic) lângă Marea Egee, care era supranumită Marea Vlahică.[17]

„Statul Asăneştilor, creaţie a locuitorilor de pe ambele maluri ale Dunării, reprezintă o treaptă importantă pe scara evoluţiei istorice a românilor. S-au produs apropieri şi influenţe pe plan economic şi spiritual. Ascensiunea sa este întreruptă de atacurile tătarilor, care în 1241 sub conducerea lui Kadan trec în sudul Dunării şi distrug totul în cale.

Marea invazie tătară goneşte cumanii din nordul Dunării şi Mării Negre, unii dintre ei trec Dunărea şi se aşează în stepa Dobrogei. Aici se creştinează sun influenţa bisericii bizantine, iar urmaşii lor, amestecaţi cu diferite neamuri şi alteraţi ca tip antropologic,

---

[13] Al. Suceveanu, Al. Barnea, *La Dobroudja romaine*, Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 1991, p. 189

[14] *Ibidem,* p. 187-189

[15] C. Brătescu, *Dobrogea în sec. XII: Bergean, Paristrion* (Pagini de geografie medievală), în: *Analele Dobrogei,* Anul 1, Nr.1, Constanţa, Tipografia Dacia, 1920, p.11-14

[16] Constantin C. Giurăscu, *op. cit.*, 1946, p. 314

[17] *Ibidem*, p.308-316

sunt găgăuţii din staatisticile realizate la sfârşitul secolului al XIX-lea şi publicate la începutul secolului al XX-lea.[18]

Instaurarea dominaţiei tătare la sudul Dunării după 1242, creează multe neajunsuri localnicilor. Acestora li se adaugă luptele între căpeteniile feudale pe de-o parte, iar pe de alta tendinţele de subminare a autorităţii centrale, la acea dată bizantină, latină, bulgărească.

Formele asupririi tătare se fac simţite între Dunărea de Jos şi Mare unde oraşele comerciale ca Vicina, Liscostomo, Chilia etc. vor stagna o vreme, iar populaţia românească, majoritară în zonă, după cum ni se menţionează într-o scrisoare a Papei Inocenţiu al IV-lea (1243-1254), de la 25 martie 1245, era exploatată de feudali mongoli, oglani şi noiani."[19]

În Dobrogea de sud, la Cavarna, se distinge vlahul Balica, drept arhonte, care se amestecă în luptele civile pentru tronul bizantin şi trimite ajutoare în călăreţi conduşi de Teodor şi Dobrotici în 1346. Dobrotici se căsătoreşte la Constantinopol cu fiica unui demnitar şi este numit comandant al cetăţii Midia. Mai târziu devine despot bizantin la Cavarna conducând un stat ce se întindea pe litoral până la Gurile Dunării. Relaţiile cu bizantinii şi cu genovezii se deteriorează şi aceştia, aliaţi cu turcii din Smirna, atacă porturile dobrogene ajungând până la Chilia. În aceste lupte cad Balica şi Teodor[20].

Dobrotici capătă titlul de strateg supus Bizanţului şi apoi câştigă autonomia. Ostilităţile cu turcii continuă şi după moartea lui în 1385. În 1388 turcii întreprind o expediţie împotriva lui Ivanco, fiul lui, care se aliase cu Şişman ţarul bulgarilor şi amândoi cad în luptă. În anul 1343 se organizează marea expediţie ungaro-română împotriva tătarilor la care participă şi Dragoş-Vodă al Moldovei şi Nicolae Basarab al Munteniei. Tătarii sunt împinşi la răsărit de Nistru şi sudul Moldovei până la Nistru ca şi nordul Dobrogei intră în componenţa Ţării Româneşti. De atunci termenul „ţinuturile basarabeşti" au generat numele de „Basarabia".[21]

Mai întâi migraţia tătarilor, apoi stăpânirea turcească care începe cu ocuparea Babadagului în secolul XIII de către turcii seldgiucizi, şi după aceea cucerirea treptată a Dobrogei în secolul XV frânează definitiv dezvoltarea firească a regiunii până în secolul XIX, când este preluată de români.

În prima jumătate a secolului al XIV-lea, mărturiile scrise ne arată o populaţie alogenă în Dobrogea. Prezenţa elementului creştin, fără indicarea naţionalităţii, se dovedeşte dintr-o listă a Patriarhatului din Constantinopole din anul 1320, în care se pomenesc şase castele patriarhal, dintre care două la Dunăre (Chilia şi Silistra) şi patru la Coasta de Argint (Ecrene, Gerania-Dişpudac, Cavarna, Caliacra). Mai târziu, la 1340, se pomeneşte la Vicina, în nordul Dobrogei, un episcopat având în frunte pe smeritul

---

[18] C. Brătescu, *Populaţia Dobrogei*, în: *Dobrogea. Cincizeci de ani de viaţă românească. 1878-1928*, Editura Cultura Naţională, Bucureşti, 1928, p. 220.

[19] A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *Istoria românilor dintre Dunăre şi Mare. Dobrogea,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1979, p. 174.

[20] C-tin C. Giurăscu, *Istoria Românilor,* vol. II*, Dela Mircea cel Bătrân şi Alexandru cel Bun până la Mihai Viteazul* Bucureşti, Ediţia a patra, revăzută şi Fundaţia Regală pentru literatură şi artă, 1943, p. 431-433

[21] *Ibidem*, p.467.

Mitropolit al Vicinie şi Preacinstit Macarie; iar la 1359 urmaşul său, Iachint, va trece din Vicina ca Arhiereu al întregii Ţări Româneşti.[22]

De asemmenea, în nordul Dobrogei şi în sudul Moldovei, în prima jumătate a secolului al XIV–lea este consemnată existenţa a trei state tătăreşti, ca o migraţie târzie a acestora după desfiinţarea Hoardei de Aur.

După ce Dan, voievod al Ţării Româneşti, cade în luptele pe care le duce în Dobrogea pentru moştenirea lui Dobrotici vine în forţă fratele său, Mircea cel Bătrân, ia Silistra de la turci şi uneşte Dobrogea cu Ţara Românească. Mircea cel Bătrân, a cărui mamă, Kallinichia era grecoaică, adaugă la titlurile sale „Terrarum Dobrodicii Despotus et Tristri Dominus" iar la emblemă pajura bizantină simbol al despotatului.

După bătălia de la Rovine cu Baiazid, începând cu 1396, Mircea cel Bătrân îşi consolidează poziţia până la mare activând cetăţile Silistra, Caliacra, Enisala şi Isaccea, dar în anul 1417 începe cucerirea Dobrogei de către turci dinspre sud. Mihail Voevod, fiul lui Mircea, (1418-1420) moare în luptele cu turcii. Rezistenţa este continuată de Dan al II-lea, Vlad Dracul şi Vlad Ţepeş. Pentru nordul Dobrogei luptă voievozii moldoveni Petru al II-lea şi Ştefan cel Mare, dar în marea campanie otomană din 1484, cetăţile din nord, inclusiv Chilia şi Gurile Dunării intră în stăpânire turcească. Pentru 400 de ani şi mai bine Dobrogea devine ţinut islamic integrat sangeacului Silistra.[23]

Astfel ia sfârşit aproximativ un secol de lupte pentru menţinerea Dobrogei la spaţiul românesc nord-dunărean, a doua periodă, după cea a statului centralizat al lui Burebista. Secolele al XIII-lea, al XIV–lea au consemnat pentru Dobrogea şi un aflux puternic de element românesc care s-a adăugat peste cel existent, cel al românilor autohtoni, cunoscuţi ca „dicieni", rezultat al romanizării provinciei.

Apartenenţa sa la aria geografică, economică şi spirituală a poporului român, cu rădăcini vechi şi puternice, a imprimat caracterul de unitate şi permanenţă vieţii acestui pământ, deşi a fost o zonă de intensă şi învolburată circulaţie umană. Bastion de apărare, culoar de trecere sau teatru de război, prin poziţia să unică, Dobrogea a adunat ceea ce drumurile celor patru puncte cardinale ale Eurasiei au adus şi au depus aici într-un imens proces de deplasări umane, de-a lungul timpului, sedimente de o mare densitate istorică.

Studiul limbii, al aşezărilor, mărturiile şi documentele cancelariilor şi epigrafice demonstrează că de la Augustus (sec.I a. Ch.) la Phocas (sec. al XIV-lea p. Ch.) în această provincie s-a scris şi s-a vorbit în latină. „Pământ al făgăduinţei", „Terra incognita", „Terra Promessa", pentru bejenari, migratori sau cuceritori, Dobrogea a primit de-a lungul timpului diferite denumiri: „Sciţia Mică", „Moesia Inferior", „Paristrion", „Paradunavon", „Bergean", „Peuce", „Vlahia lui Asan", „Vlahia Albă", „Dobrogea", „Dacia Pontică" sau „Dacia în miniatură" şi „România Transdunăreană". Dunărea a fost în acelaşi timp şi limes defensiv dar şi linie de contact între dobrogeni şi românii de pe malul stâng pentru o circulaţie necontenită economică, culturală şi umană, favorizată nu numai de vechea comunitate istorică şi de limbă ci şi de împrejurări istorice.

---

[22] C-tin Brătescu, *Populaţia Dobrogei*, în: *Dobrogea …* 1928, p. 220.

[23] M. Milian, *op.cit.*, p. 175.

„Dobrodicii Terra" din titulatura lui Mircea pare să fie la originea cuvântului „Dobrogea" şi „românii vechi" îşi continuă existenţa într-un ţinut adesea frământat de războaie şi în timpul stăpânirii otomane. Aceasta cunoaşte trei etape. Prima este cea a consolidării poziţiilor la Dunăre, şi în Dobrogea deci, perioada secolelor al XV-lea şi al XVI-lea, în care turcii trebuie să facă faţă deselor incursiuni ale domnitorilor români, care, în coaliţie cu alte forţe ale creştinătăţii sau pe cont propriu, încearcă să îndepărteze pericolul, să elibereze Dobrogea, cetăţile, vămile şi vadurile comerciale. Are drept pol principal Bătălia de la Varna din 1444 în care regele maghiar Vladislav şi voievodul Transilvaniei Ion Corvin sunt înfrânţi, urmată de luptele repetate ale lui Ştefan cel Mare (1457-1504), incursiunile lui Vlad Ţepeş pe toată linia Dunării sunt urmate de loviturile date de Mihai Viteazu (1593-1601) şi înaintarea victorioasă a lui Radu Şerban până la Bazargic. La acestea se adaugă atacurile cazacilor dinspre mare. Se conturează o perioadă în care numărul locuitorilor scade.[24] Documentele vremii şi îndeosebi însemnările călătorilor străini conturează în sec. XVI-XVII, imaginea unor aşezări în care populaţia era ocupată cu exploatarea resurselor specifice zonei.[25] Agricultura era specializată mai ales pe cultivarea cerealelor necesare aprovizionării Porţii, spre care porneau din porturile Tulcea şi Sulina.

Cea de a II-a etapă, cea a secolului al XVII-lea şi prima jumătate a secolului al XVIII –lea, se caracterizează prin ofensiva puterii otomane asupra creştinătăţii şi transformarea Dobrogei într-un cap de pod, în care se pregăteau marile campanii. Paşa de Silistra se afla de fapt la Babadag, care devenise tabără militară.

Populaţia românească îşi păstrează aşezările din lungul Dunării şi din zona Lacului Razim. Aceste aşezări sporesc şi prin emigrarea românilor din stânga Dunării în „Ţara Turcului" sau peste Nistru la tătari din cauza decadenţei economice şi sociale a ţăranului român sărăcit şi robit şi, mai ales, din cauza fiscalităţii exagerate din timpul domniilor fanariote din secolul al XVIII-lea. Vin în Dobrogea munteni şi cojani în vestul provinciei, iar în nord se întemeiază sate moldoveneşti. Unele poartă acelaşi nume cu cele de origine.

Continuă, cu o mai mare intensitate, transhumanţa mocanilor transilvăneni, ca fenomen permanent specific economiei păstoreşti şi ca reflex de afirmare a unităţii de neam şi de teritoriu. Există şi cauze obiective ca: înmulţirea turmelor, restricţiile austriece privind păşunatul şi circulaţia turmelor, sporirea fiscalităţii şi necesitatea valorificării produselor. La toate acestea se adaugă serviciul militar îndelungat în armata austriacă, ce ducea lupte în diverse margini ale imperiului, şi evenimentele sociale din timpul răscoalelor din 1477, 1514, 1785 şi, mai târziu, revoluţia de la 1848. În aceste condiţii transilvăneanul considera că e preferabil să devină „raia turcească" decât să rămână „supus austriac".

Cei aproximativ 400 de ani de stăpânire turcească, în care Dobrogea, administrată de paşa de la Silistra, se transformă treptat în provincie cu populaţie majoritar musulmană în secolul al XVIII-lea şi al XIX-lea, cu administraţie şi legislaţie otamană, cu

---

[24] ***, *Călători străini despre ţările române*, vol. I, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică, 1968, p.77-78.

[25] *Ibidem*, p.447-448.

geamii şi alte edificii islamice. Aşezările capătă denumiri turceşti şi multe dintre ele arată de unde erau aduşi cei care au colonizat provincia: Anadalchioi (satul anatolienilor), Arnăutchioi (satul albanezilor), Lazchioi (satul lazilor), Vlahchioi (vlăhimea), Urumbei (prinţul grec), Chirchizchioi (satul cerchezilor); „Sangeacul" Tulcea face parte dintr-o regiune mai mare („vilaiet") şi este împărţit în nouă „cazale" (căimăcănii, districte), administrate de „valiu", „mutesarif" şi respectiv „mudir". Judecătorul din Tulcea se numeşte „mola", cel de apel „muftiu" iar cel de cază „cadiu", iar legea cea mai importantă „tanzimat". Taxa pe cap de locuitori (capitaţiunea) este „haraciul", pentru animale, „beylic", iar pentru produse agricole (dijma în natură), „uşur".

Ultima etapă a stăpânirii otomane, cea din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi secolul al XIX-lea până la 1878, este caracterizată prin slăbirea treptată a Semilunei în această zonă. Declaraţia de război pe care Divanul otoman o face în anul 1768 Ţarinei Ecaterina a II-a marchează debutul războaielor ruso-turce, dar şi începutul procesului de decădere a Imperiului Otoman. Aceste războaie au afectat în primul rând Dobrogea care a devenit principala scenă de luptă pentru supremaţie a marilor puteri.[26] Campania condusă de Suvorov în 1769-1774, cea a lui Kutuzov din 1789-1792, războiul din 1806-1812, în urma cărora Ucraina, Crimeea şi Basarabia sunt anexate Imperiului Ţarist. Războiul ruso-turc din 1828-1829 a dislocat grupuri de bulgari şi greci de la sud de Dunăre spre sudul Basarabiei. În acest proces de tranzitare al Dobrogei, o parte a etnicilor bulgari s-a stabilit în localităţi din microzona Lacului Razelm. După anul 1833 a avut loc o emigrare a bulgarilor din sudul Basarabiei spre zonele de origine. Unii au rămas în satele pustiite în urma războaielor ruso-turce din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea..[27] Această perioadă de războaie repetate se încheie cu cel ruso-româno-turc din 1877-1878, când, prin Tratatul de pace de la San Stefano (19 februarie/ 3 martie 1878) s-a recunoscut independenţa României, Serbiei şi Muntenegrului şi autonomia Bulgariei. În schimbul reducerii unor despăgubiri de război, Turcia oferea Rusiei sangeacul Tulcea, folosit ulterior ca monedă de schimb pentru sudul Basarabiei.

O statistică publicată recent dar cu referire la un document din 1850 prezintă următoarea structură a populaţiei din Dobrogea acelor vremi:[28]

Denumire	Număr	%
Turci	4800	30,6
Români	3656	23,3
Tătari	2225	14,2
Bulgari	2214	14,1
Cazaci	1092	7

[26] P. Popoiu, *op.cit.*, p. 79.

[27] Al. P Arbore, *O încercare de reconstituire a trecutului românilor din Dobrogea*, în: *Analele Dobrogei*, Anul III, Nr.2, Constanţa, Tipografia „Victoria", 1922, p. 264-271.

[28] F. Beaumont, *Les Lipovènes du delta du Danube. Chronique d'une société théocratique russe des Balkans.*, Balkanologie, Vol. X, n° 1-2 | mai 2008, [En ligne], mis en ligne le 03 juin 2008. URL: http://balkanologie.revues.org/394.

Lipoveni	747	4,7
Greci	300	1,9
Romi	212	1,3
Arabi	145	0,9
Armeni	126	0,8
Evrei	119	0,7
Germani	59	0,4

În 1850, 142 sate făceau parte din cazalele turceşti (plăşile) Tulcea (9 sate), Isaccea (11 sate), Măcin (18 sate), Hârşova (33 sate) şi Baba (71 sate). Respectivele localităţi erau locuite de 10.444 de familii din care: 3414 româneşti, 1301 turceşti, 1778 tătăreşti, 1163 bulgăreşti, 1092 căzăceşti, 383 lipoveneşti, 250 greceşti, 172 egiptene, 76 armeneşti, 119 evreieşti şi 59 germane.[29] Acelaşi autor conchide descrierea întregii zone cercetate () : „…Turcii şi românii sunt cei mai numeroşi, cei mai vechi locuitori al Dobrogei. (…)Tătarii goniţi din Crimeea, s-au stabilit întâi în Basarabia. Dela pierderea Ismailului, ei au trecut Dunărea şi au colonizat Dobrogea în timp de 44 ani, ei au părăsit de 3 ori ţara. (…)Bulgarii au venit de 20 de ani, părăsind nişte pământuri sterpe, pentru a se aşeza pe cele mult mai fertile pe care le-au găsit aici.(…) Cazacii şi lipovenii au venit din Rusia, de unde ei continuă să vină şi acum. Grecii locuiesc oraşele; n-am găsit decât un singur sat de 29 familii, care după ce au stat de partea cealaltă a Dunării, în Basarabia, au venit să se stabilească în Dobrogea. Cei din urmă colonişti sunt 59 Germani, cari au întemeiat satele Malcociu lângă Tulcea şi Techeli nu departe de Hârşova. Ocupaţia tuturor locuitorilor Dobrogei e îndreptată spre agricultură şi câmpurile cultivate aici respiră atâta linişte şi atâta bunăvoe, încât s-ar putea spune că ele contribuie la moralizarea populaţiei mai mult de cât codul de legi sau de morală. Sentimentul religios e adânc înrădăcinat în mulţime şi observarea diferitelor obiceiuri religioase explică bunul trai ce se găseşte pretutindeni în Dobrogea. Toată lumea trăieşte din munca sa, fără a fi nevoit să vatăme pe altul. Toată lumea caută în marele rezervor al naturii secretul de a-şi îmbunătăţi starea materială, fără să fie nevoită a recurge la vreun protector dispreţuitor. Locuitorul Dobrogei se spijină doar pe calitatea pământului pe care-l iubeşte şi cultivă şi de pe care el recoltează un fel de bunătate şi de sănătate morală, care îl fac fericit."[30]

Studierea documentelor emise de cancelariile otomane după 1860, demonstrează că aşezările din Dobrogea şi-au revenit, cunoscând o perioadă de prosperitate economică înainte de 1877.[31] Redresarea regiunii s-a datorat în mare parte situaţiei geopolitice a Dobrogei care constituia o punte între Occident şi Orient la care s-a

[29] Ion Ionescu dela Brad, *Excursie agricolă în câmpia Dobrogei* (trad. de F. Mihăilescu) în: *Analele Dobrogei*, Anul III, Nr. 1, Constanţa, Tipografia Albania, 1922, p. 152.

[30] *Ibidem,* p. 153-154.

[31] Anca Gheaţă, *Contribuţii noi privind unele aspecte ale societăţii româneşti din Dobrogea în secolele XV-XIX*, în *Memoriile Secţiei de Ştiinţe Istorice,* seria IV, tom I, Bucureşti, 1978, p. 71-106; C. Cioroiu, *Date noi privind istoria Dobrogei (1856-1877),* în: *Analele Universităţii Bucureşti, Istorie,* Anul XXXVI, 1987, p. 150-163, apud: Paula Popoiu, *op. cit.* , p. 84.

adăugat interesul puterilor europene faţă de resursele economice ale Dunării de Jos. De asemenea, imperiul otoman era şi el interesat de modernizarea administrativă şi de exploatarea resurselor regiunii. Este perioada în care Firmanul Imperial de Reformă (Islâhat Hatt-ı Hümâyûnu) de la 1856 proclama egalitatea totală a cetăţenilor indiferent de religie, şi de Legea Naţionalităţii din 1869, care crea cetăţenia otomană fără a ţine seama de deosebirile religioase sau etnice ale cetăţenilor imperiului. În 1864 are loc reorganizarea administrativă prin care Dobrogea devine vilaetul Dunărea (Tuna vilayet) din care făcea parte sangeacul Tulcea cu 7 cazale (Sulina, Tulcea, Măcin, Babadag, Constanţa, Hârşova, Medgidia,) şi trei nahii (Chilia, Mahmudia, Isaccea).[32]

Un pas important în redresarea şi modernizarea arealului studiat l-a reprezentat înfiinţarea Comisiei Europene a Dunării (CED) Sulina (1856-1938). A avut efecte multiple aupra dezvotării zonei deltaice şi nu numai prin: dezvoltarea navigaţiei, exportul de cereale, reducerea cheltuielilor de navigaţie, dezvoltarea comerţului, etc.[33] Portul Sulina devenea cel mai important de pe coasta occidentală a Mării Negre. Din 1870, la solicitarea CED, acesta a fost declarat, printr-o *iradia* imperială, porto-franc[34]. La 1 martie 1939, România a preluat principalele atribuţii ale CED Personalul acestui organism internaţional s-a repatriat, viaţa cosmopolită a Sulinei încetând să mai existe.

Configuraţia populaţiei din mediul rural ce se contura în Dobrogea de Nord înainte de 1877, refăcută după datele interne sau de provenienţă străină[35] era formată din români, bulgari, germani, ruşi, ucraineni, găgăuzi, cerchezi.

Populaţia românească era formată din: *dicieni* (românii vechi), *cojenii* sau *cojanii* agricultori şi *mocanii* sau oierii *ardeleni*; (comune cu primari români erau: Prislava, Beştepe; Calica; **Sarighiol**; Agighiol, Sabangia; Cataloi; Niculitel, Parcheş, Somova, Câşla)[36] Alte sate locuite parţial sau integral de români erau: Saranus (*Sarinasuf*, jud. Tulcea români şi tătari) Caraibil, Nalbant, Sabangia (numai români), Parcheş (români şi ruşi ortodoxi), Rachelu, Luncaviţa, Zufirka şi Taiţa[37] (români şi ruşi) Văcăreni, Garbiva (Garvăn), Jijila, **Turcoaia**, Satu-nou, **Pecineaga, Dăieni** (sat dezvoltat populat de dicieni, mocani stabili din Moldova, bulgari), Coiumpunar (Fântâna Oilor), Igrumat, Cemşiler, Araklar, Enisala, Chilia şi altele.[38]

---

[32] *Ibidem,* p. 154-156.

[33] M. D. Ionescu, *op.cit.,*p. 270-302.

[34] Ş. Stanciu, *România şi Comisia Europeană a Dunării. Diplomaţie. Suveranitate. Cooperare internaţională*, Galaţi, Ed. Pax Aura Mundi, 2002, p. 332.

[35] K.F. Peters, *Grundlinien zur Geographie und Geologie der Dobroudscha*; C. Allard, *La Bulgarie orientale, Mission médicale; Yohann Hinz, Das wandernde Siebenbürgen.*Kronstadt, 1876, Eugéne Pittard – Professeur d'Anthropologie à l'Universitéde Genéve, *La Roumanie- Valachie-Moldavie-Dobroudja,* Paris, Editions Bossard , 1917; Vasile Stoica, The Dobrogea – The roumanians and their lands, New York, 1919, Al. P Arbore, N. Iorga, *La Dobrogea Roumaine.* Bucureşti, 1919, C. Brătescu, I. Ionescu

[36] Luca Ionescu, *Darea de seamă a judeţului Tulcea pe 1904*, p. 43, apud. Al. P. Arbore, *O încercare de reconstituire a trecutului românilor din Dobrogea*…, p. 286.

[37] Localitatea Taiţa a fost înglobată localităţii Nifon.

[38] K.F. Peters, *Grundlinien zur Geographie und Geologie der Dobroudscha* apud: Al. P. Arbore, *O încercare de reconstituire a trecutului românilor …*, p. 282.

Populaţie bulgărească ce provenea în mare parte din regiunile Otel, Şumla, Zagora, Iambol, Sliven, au populat sate precum: **Nicolae Bălcescu** (Pe atunci Başchioi), Rândunica (Congaz), **Beidaud**, Casimcea, Caranasuf, **Cerna**, Camver, Hagilar, mixte: Cataloi, Frecăţei, Cineli şi altele.

Populaţia turcă şi tătară era concentrată în zonele urbane (Tulcea, Babadag, Isaccea, Măcin) şi mai puţin în cele rurale (Mahmudia, Ciucurova).

Populaţia germană a fost colonizată în perioada 1840-1856 în localităţi precum Malcoci, Atmagea, Cataloi, Ciucurova, aşezări mixte unde au format mahalale[39].

Populaţia rusească compusă îndeosebi din lipoveni, scopiţi, molocani, cazaci rascolnici denumiţi şi ignat-cazaci sau necrasovi, barabulnici, hatnici stabiliţi, după schisma Nikoniană (după cea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea) în localităţile: Sarichioi, Slava Rusă, Carcaliu, Jurilovca, Dunăvăţ. Localităţile din Delta Dunării, Mila 23, Sfiştofca şi Periprava aveau în componenţă lipoveni înainte de 1878. În Slava Cercheză lipovenii au luat locul cerchezilor (colonizaţi de turci în perioada 1862-1864 şi plecaţi chiar înaintea războiului din 1877).[40]

Populaţia ucraineană (cunoscuţi drept *cazaci zaporojeni, maloruși*) refugiată din regiunea Zaporoje distrusă Ecaterina a II-a în anul 1775. S-au stabilit, cu încuviinţarea Înaltei Porţi, în zona Deltei Dunării în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Lipovenii îi numesc *haholi*[41] denumire populară sub care sunt recunoscuţi în comunităţile mixte şi astăzi. Principalele localităţi în care s-au aşezat ucrainenii ce compuneau „raiaua" acestei sicii erau cele două Dunaveţe, Sf. Gheorghe, Murighiol, Prislav (Nufărul), Pârlita (Victoria), Caraorman, Ciucurova, Telița, Igliţa (azi încorporat satului Turoaia), Tulcea Veche, Azaclău (I. C. Brătianu).

Populaţia cercheză cu origini în Caucaz, de religie mahomedană, a rezistat timp de 30 de ani, presiunilor de expansiune ale Imperiului Ţarist până în 1849[42]. După completa frângere din 1864, au emigrat în număr de 400 000 în Turcia[43]. Cei 283.000 de cerchezi din Caucaz primiţi de Turcia europeană, au fost îndrumaţi, ca şi tătarii ce părăseau Crimeia, spre câmpiile Dobrogei.[44] În schimbul serviciilor aduse turcilor în campaniile militare, cerchezii au primit drept de şedere, pământ, o pereche de boi de familie, un cal, un plug, lemne, scutire de impozite pe 7 ani şi o casă construită de câte cinci familii de dobrogeni. Sunt menţionaţi în Isaccea, Ortachioi (Horia), Slava Cercheză,

---

[39] I. Georgescu, *Coloniile germane din Dobrogea – O călătorie de Crăciun în Dobrogea la 1884 de dr Carl Schuchhardt,* în: *Analele Dobrogei*, Anul VII, Cernăuţi, Institutul de Arte grafice şi Ed. „Glasul Bucovinei", 1926, p. 20-58.

[40] Alexandr Varona, *Tragedia schismei ruse. Reforma patriarhului Nikon şi începuturile staroverilor*, Bucureşti, Ed. Kriterion, 2002, p. 153-154.

[41] C. Kelly, *Popular Culture în The Cambridge Companion to Modern Russian Culture*, Cambridge University Press, 1998, p. 152.

[42] Al. P Arbore, *Câteva însemnări asupra Cerchezilor, Grecilor şi Arabilor din Dobrogea*, în: *Analele Dobrogei*, An III, Nr. 4, Constanţa, Tipografia „Victoria", 1922, p.504.

[43] *Ibidem.*

[44] A. P. Arbore, *Noi informaţiuni etnografice, istorice şi statistice asupra Dobrogei şi a regiunilor basarabene învecinate Dunării*, în: *Analele Dobrogei*, Anul XI, fasc.1-12, Cernăuţi, Institutul de Arte grafice şi Editură „Glasul Bucovinei", 1930, p. 82.

Armutlia (Turda), Camber (Mihai Bravu), Canlâ-Bugeac (lângă Jurilovca), Alibeichioi (Izvoarele), Malcoci, Topolog Cerchez (jud. Constanţa), Dolufacâ (sat părăsit în judeţul Constanţa), Cerna, Caraorman, Cerchezchioi[45]. În cei 15 ani de şedere, au rămas în memoria colectivă prin cruzimile şi fărădelegile săvârşite, mai ales asupra populaţiei creştine (printre care şi germani).[46]

Populaţie găgăuză, cu origine controversată, au fost prezenţi în istoria mileniului al II-lea ca ortodoxi şi creştini vorbitori de limbă turcă. Fiind creştini, ei au fost consideraţi ca „altfel de bulgari" sau „altfel de greci", „greci turcofoni".[47] Înainte de a se cerceta originea lor, erau consideraţi de greci ca ortodocşi creştini turcofoni aşa cum grecii i-au considerat de-a lungul timpului, pe dobrogeni şi pe vlahii macedoneni ca fiind greci pentru că erau ortodocşi, aparţinând de erarhia bisericească greacă a Imperiului Bizantin. Campania de deznaţionalizare la sud de Dobrogea, dislocarea lor în Rusia, după retragerea trupelor ruseşti din războiul ruso-turc din 1787-1791, conduse de generalul Suvarov, a dus la dispersarea lor şi la pierderea identităţii pentru o mare parte. În următorul război ruso-turc (1806-1812), ei sunt strămutaţi în Basarabia, provincie acaparată la această dată de Imperiul Ţarist, unde sunt stabiliţi 70.000 de găgăuzi şi 30.000 de „surguci" („penaţi").[48] În rândurile de monografie rurală Coatu Gavril explica: *"Bulgarii din **Cerna** sunt mai toţi de origine Găgăuţi, veniţi din Basarabia pe la începutul secolului al XIX-lea cam după 1812. Părinţii bătrânilor de astăzi vorbeau turceşte. Cu timpul a venit influenţa bulgărească, mai ales prin biserică. Găgăuţii fiind creştini, au fost atraşi de preoţi bulgari, care le făceau diferite servicii religioase. Dealtfel se ştie că Găgăuţii, n-au avut niciodată tendinţa de a introduce limba turcă în şcoală şi biserică. Ei, ori unde se găsesc, primesc bucuros influenţa străină în ceea ce priveşte cultul şi învăţătura de carte. Cunosc localităţi de găgăuţi, cari s-au grecizat (Cavarna, jud. Caliacra) s-au romanizat (Zebil, jud. Tucea), au biserică şi şcoală românească, iar altii, s-au bulgarizat (Cerna, jud. Tulcea)"*.[49]

Pe baza documentelor istorice şi pe baza analizei lingvistice, s-a concluzionat că sunt de neam turcic intraţi în Imperiul Bizantin, la sudul Dobrogei, înainte de creşterea dominaţiei Puterii Otomane în această zonă. Găgăuzii au rezistat tendinţei de deznaţionalizare, greacă, bulgară sau turcă şi şi-au păstrat cu o „încăpăţânare proverbială" limba maternă – idiom turcic şi religia creştină, având chiar un steag propriu de un roşu închis cu desenul unui cocoş, ca simbol. Rezistenţa lor la schimabare este probată cu mărturii despre asimilarea altor minorităţi, în comunităţile de găgăuzi. Prezenţi în statisticile secolului al XX-lea în număr important, astăzi figurează cu un număr mic la rubrica „alte naţionalităţi". În 1900, în judeţul Tulcea erau 3.832 de

---

[45] Al. P. Arbore, *Câteva însemnări asupra Cerchezilor, Grecilor şi Arabilor din Dobrogea* …, p.504-506

[46] I. Georgescu, *op.cit,* p. 25.

[47] Lj. Miletici, *Vechimea elementului bulgăresc în N-E Bulgariei şi în Dobrogea*, în: *Analele Dobrogei*, Anul III, Nr. 2, Constanţa, Tipografia Albania, 1922, p. 189-199.

[48] Al. P. Arbore, *Caracterul etnografie al Dobrogei sudice (din epoca turcească până la 1913*), în: *Analele Dobrogei*, An XIX, Vol.2, Cernăuţi, Ed. "Glasul Bucovinei", 1936, p. 82-109.

[49] G. Coatu, *Valea Cernei (Tulcea*), în: *Analele Dobrogei*, Anul II, Nr. 3, Constanţa, Institutul de Arte Grafice „Victoria", 1921, p.565.

găgăuzi, iar în 1930 România avea ≈ 300.000, din care 150.000 de găgăuzi erau în Basarabia, unde şi azi constituie o comunitate importantă.[50]

După 14 Noiembrie 1878, data semnării actului oficial[51] prin care Dobrogea este integrată statului român, zona cunoaşte o perioadă de dezvoltare şi modernizare. În acest context elementul românesc creşte, iar cel musulman prin plecări succesive se diminuează. Campania de islamizare a Dobrogei nu a avut efectul scontat.

S-au păstrat nume topice antice greceşti ca: Sulina, Cavarna, Caliacra, Chilia, Ecrene, Calistria; nume latine şi române medievale ca: Oltina, Băroiu, **Peceneaga**, Bădila, Drâstor.

Principalele evenimente istorice cu implicaţii în modificarea structurii populaţiei şi transformarea habitatului Dobrogei sunt: războaiele balcanice, primul război mondial şi revizuirea frontierelor României în anul 1940, al doilea război mondial urmat de instaurarea regimului comunist, revoluţia din 1989, integrarea României în Uniunea Europeană la 1 ianuarie 2007.

Modernizarea economică şi reîncadrarea Dobrogei în circuitele de dezvoltare ale României şi Europei de după 1878 sunt elemente care au comportat mai întâi o reorganizare administrativă, apoi elaborarea legilor care să impulsioneze colonizarea populaţiei româneşti prin împroprietărire şi prin acordarea unor înlesniri cum ar fi: asistenţă gratuită pentru construirea locuinţei, vânzarea de materiale de construcţie mai ieftine, acordarea unor avantaje legate de practicarea agriculturii. S-au înregistrat astfel dezvoltarea zonei, înfiinţarea de noi aşezări (exemple pentru arealul studiat: Făgăraşul Nou, Ardealu, Carmen Sylva actual Crişan anul înfiinţării 1894 ş.a.) Colonizarea cu români impulsionată prin legi[52] şi ajutoare date celor care se stabileau aici pentru a-şi construi case şi a lucra pământul, va determina o creştere spectaculoasă a zonei şi implicit modificarea peisajului arhitectural. Se dezvoltă rapid aşezările rurale vechi şi se înfiinţează unele noi. Oraşele devin adevărate centre economice, sociale, culturale ce oferă modele pentru mediul rural această influenţă s-a manifestat în vestimentaţie, arhitectură, mobilier, etc.

Grigore Dănescu în lucrarea *La Dobroudja* publica următoarele date statistice pentru populaţia Dobrogei din 1880 până în 1900 (dupa M. Ionesco) [53]:

		1880	**1885**	**1890**	**1895**	**1900**
1)	Români	43671	58486	74648	103029	119562
2)	Bulgari	24915	29722	33776	37540	38838
3)	Turci	18624	13928	13044	12464	12459
4)	Tătari	29476	34325	29668	27685	28045
5)	Ţigani (romi)	702	833	823	1159	3368
6)	Ruşi	4555	7859	10149	13729	14195
7)	Lipoveni	8250	10844	11918	13009	13003
8)	Greci	4015	7267	7482	8070	8565
9)	Armeni	508	1485	1248	1897	2583

[50] *Ibidem*, p. 206-207

[51] *Proclamaţia Domnitorului Carol către populaţia Dobrogei Locuitorilor Dobrogei*, 14 noiembrie 1878 în: Vlădescu, M.Olt, *Constituţia Dobrogei*, Bucureşti , Tipografia Dor. P. Cucu, 1908, p. 3-6.

[52] Legi şi regulamente privitoare la populaţia rurală din Dobrogea, Bucureşti, 1922 şi Legea pentru organizarea Dobrogei din martie 1880 în: M. Vladescu-Olt, *Constituţia Dobrogei*…, 1908.

[53] G. Dănescu, *La Dobroudja*, Bucarest, Imprimerie de l'Indépendance Roumaine, 1903, p. 141.

10)	Evrei	1762	3826	3908	4128	4315
11)	Germani	2461	4237	4568	8663	8853
12)	Alţii	730	530	2034	2262	4740
	Dobrogea	**139671**	**173452**	**191276**	**235545**	**258525**

Un alt cărturar al vremii, Vasile Stoica, publica la New York în 1919 informaţii despre populaţia Dobrogei. Autorul prezintă în câteva pagini transformarea Dobrogei din deşertul primitiv turcesc într-un pământ prosper şi modern.

"*The first census taken by the Romanian administration in 1879 and in 1880 shows how mixed the population then was, although the Romanian race was already the most numerously represented.*

Province of Tulcea, 1879		
	Number of families	Per cent
Romanians	4082	32
Bulgarians	3347	25
Turks	1401	11
Tartars	510	4
Russians	304	2
Lipovanes	2169	17
Greeks	449	3
Armenians	88	1
Germans	435	3
Jews	112	1
Gypsies	50	1
Total	**12947**	**100**

In 1911 the Romanians were thus nearly four times as numerous as the Bulgarians, now occupying, however, the second place in the vital statistics of the province owing to the emigration of the Moslems. The very rapid growth of the Romanian element is not surprising when attention is given to the fact that it was the Romanians who had the task of transforming the primitive Turkish waste into a modern prosperous land."[54]

The Dobrogea				
				%
	1890	**1900**	**1911**	**1911**
Romanians	72422	120691	186334	54,7
Bulgarians	33747	39282	48963	14,3
Tartars - Turks	42538	39490	35922	10,8
Russians, Lipovenes	22046	26953	34254	10,0
Greeks	7493	9105	8459	2,6
Germans	3993	8751	8490	2,6
Armenians	1227	2347	3528	1,1
Jews	3907	3415	4405	1,4
Others	2527	4807	7921	2,5
Totals	**189959**	**261490**	**333275**	**100**

[54] V. Stoica, *The Dobrogea – The roumanians and their lands*, New York, 1919, p. 21-23.

Cadrilaterul s-a dezvoltat ca parte a statului român în componenţa căruia a intrat după cel de-al doilea război balcanic (1913) şi până în 1940, când revizuirea graniţelor României, după diclatul de la Viena, a determinat anexarea acestuia de către Bulgaria. După 1940 s-a produs schimbul de populaţie prin strămutarea sau repatrierea bulgarilor şi venirea aromânilor, românilor şi meglenoromânilor colonizaţi în Cadrilater după 1925.

În urma colonizărilor libere sau oficiale densitatea populaţiei creşte de la 5-6 locuitori pe km^2 (1878) la cca 10-14 (1880-1900) respectiv 25 locuitori pe km^2 în 1913. În 1913 densitatea populaţiei dobrogene şi respectiv a judeţului Tulcea se prezenta astfel[55]:

		Jud. Tulcea (1913)			**Dobrogea veche (de N):** Tulcea şi Constanţa			**%**
		Urban	**Rural**	**Total**	**Urban**	**Rural**	**Total**	
1)	Români	19171	68168	87339	50100	166325	216425	56,8
2)	Bulgari	5854	20918	26772	7592	43557	51149	13,4
3)	Ruşi	10550	22960	33510	10829	25030	35859	9,4
4)	Tătari	221	920	1141	2271	19079	21350	5,6
5)	Turci	2648	2511	5159	7548	12544	20092	5,3
6)	Greci	4393	375	4768	8529	1470	9999	2,6
7)	Germani	333	1784	2117	798	6899	7697	2,0
8)	Evrei	2752	219	2971	4283	290	4573	1,2
9)	Ţigani	500	1927	2427	706	2557	3263	0,9
10)	Armeni	673	97	770	2559	635	3194	0,8
11)	Italieni	127	1207	1334	583	1345	1928	0,6
12	Diverşi	899	1652	2551	2451	2450	4901	1,4

[55] C. Brătescu, *Populaţia Dobrogei*, în: *Dobrogea …*, 1928, p. 236.

)								
	Total	48121	122738	170859	98249	282181	380430	100

Între anii 1878 şi 1918 documentele vremii studiate în arhiva Direcţiei Judeţene Tulcea[56] reflectă eforturile de modernizare şi colonizare ale Dobrogei, dorinţa autorităţilor statului român de a rezolva problemele întâmpinate de localnicii români, bulgari, turci, tătari, germani, italieni, greci. La 1880 se înregistrau, conform statisticii, 85.685 locuitori ai judeţului Tulcea din care 25.248 erau români, 21.402 bulgari, 2955 germani, 9730 turco-tătari, pentru restul de 26350 nu este menţionată etnia, Iar la 1900 124.429 din care 50.243 români, 26.617 bulgari, 5.532 turco-tătari (scăderea numărului de etcici turco-tătari s-a datorat repatrierilor), 4.233 germani.[57]

Colonizarea elementului românesc a fost impulsionată prin legi (1880, 1882, 1903) şi ajutoare date celor care se stabileau aici pentru a-şi construi locuinţe şi a lucra terenurile agricole. Din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în timpul domniei lui Carol I de Hohenzollern, migranţii italieni au fost atraşi în economia de piaţă din România, în special în sectoarele construcţiilor, exploatării şi prelucrării pietrei sau a produselor lemnoase, dar şi în agricultură. În altă ordine de idei, după 1878 se produce un exod al populației musulmane din Dobrogea și spațiul balcanic.

Războaiele balcanice din anii 1912-1913 (având drept consecinţă căderea Imperiului Otoman) şi implicarea României împotriva Bulgariei (care îşi atacase foştii aliaţi, Grecia şi Regatul Sârbo-Croato-Sloven) au dus la alipirea la Regatul Român a Dobrogei de Sud (numită şi Cadrilater), cu cele două judeţe, Durostor şi Caliacra.

Primul război mondial a provocat mari distrugeri determinate de armatele statelor beligerante. Dobrogea era sub administraţia Armatei a III-a bulgare, cu un comportament ostil faţă de populaţia românească, ca răzbunare la alipirea Cadrilaterului din 1913, fapt ce a determinat diminuarea numărului locuitorilor români. După terminarea conflagraţiei mondiale au fost împroprietăriţi aici veterani din Moldova. Legea împroprietăririi din 1921 a amplificat elementul românesc din zonă.

Teritoriul întregii Dobroge a fost recunoscut Regatului Român, prin Tratatul de la Paris din anul 1919, menţinându-se hotarul din 1916 cu Bulgaria.

Între anii 1923-1925 în rândul populaţiilor aromâne şi meglenoromâne din Albania, Bulgaria, Grecia şi Iugoslavia se cristalizează curentul imigrării în România. Această situaţie este amplificată de schimbul masiv de populaţie dintre Grecia şi Turcia, ratificat prin convenţia de la Laussane din 24 iulie 1923. Începând cu anul 1925 meglenoromânii şi aromânii au fost împroprietăriţi, la cererea lor, în Cadrilater. Colonizări în Cadrilater (Dobrogea de Sud) s-au făcut şi cu populaţie românească din Vechiul Regat.

Prima parte a perioadei interbelice favorizează dezvoltarea numerică şi economică a comunităţilor dobrogene, fapt demonstrat prin apariţia multor aşezări prospere şi prin creşteri demografice.

---

[56] Fonduri şi colecţii date în cercetare de Direcţia Judeţeană Tulcea a Arhivelor Naţionale (1878 – 1950)

[57] C. Brătescu, *Populaţia Dobrogei*, …, p. 201-259.

În anul 1936 este semnată o convenţie între România şi Turcia care determină emigrarea turcilor dobrogeni în patria-mamă. Necesitatea Turciei de a aduna elementele musulmane pe teritoriul său este o consecinţă a pierderilor umane din timpul războiului, a eliminării sau alungării armenilor din Anatolia, începută după Primul Război Mondial, sau a schimburilor de populaţie din perioada interbelică.

Urmează cea de-a doua conflagraţie mondială (1939-1945), coroborată cu accentuarea extremismului şi a gândirii antisemite. Anul 1940 a determinat o schimbare importantă a compoziţiei etnice a populaţiei din Dobrogea:

- în urma Tratatului de la Craiova (7 septembrie), prin care se ceda Cadrilaterul în favoarea Bulgariei, s-a produs schimbul de populaţie dintre bulgarii din Dobrogea Veche - pe de o parte şi aromânii, meglenoromânii şi românii colonizaţi anterior sau băştinaşi în Dobrogea Nouă (Cadrilater) - pe de alta;
- pe 22 octombrie 1940 este semnată convenţia încheiată între Guvernul Regal Român şi Reich-ul german care prevedea repatrierea germanilor dobrogeni.

Perioada comunistă (1947-1989) a determinat modificări în structura socio-economică a populaţiei ca urmare a colectivizării şi apariţiei C.A.P.-urilor, a deposedării averilor, a naţionalizării proprietăţilor etc. Noile condiţii au modificat profilul economic al comunităţilor. Tinerii au fost atraşi în centrele urbane în curs de industrializare, satele cunoscând un declin demografic accentuat. Printr-un decret al Consiliului de Stat din 1953 toţi rezidenţii din România au devenit cetăţeni români, etniile cu membri „paşaportari" pierzându-şi un element de prestigiu şi de legătură cu ţara strămoşilor în acelaşi timp.

După 1989 s-a produs o recristalizare a identităţii etnice, ca urmare a creării cadrului legislativ şi conturării unui sistem de protecţie a minorităţilor naţionale. S-au constituit astfel Uniunea Democrată Turcă Musulmană din România (29 decembrie 1989), Comunitatea Ruşilor-Lipoveni din România (1990), Uniunea Elenă din România (1990) etc.

Perioada ulterioară aderării la Uniunea Europeană (2007) se caracterizează printr-o migraţie însemnată spre Occident (dar nu numai), cu o stabilire temporară sau definitivă. Din punct de vedere demografic, asistăm la un declin galopant, care va duce inevitabil la dispariţia unor localităţi şi grupuri etnice sau etnoculturale (e.g. evreii, armenii, grecii urbani, ruşii *hatnici*).

2.1. Bulgarii în arealul cercetat

Aşezarea şi dezvoltarea comunităţilor de bulgari în acest spaţiu sunt marcate de incertitudini, mitizări şi mistificări, alimentate de decidenţii politici şi liderii culturali ai diferitelor perioade istorice. Revendicarea acestui teritoriu de către autorităţile române şi bulgare, într-un context geopolitic complex, cu factori de putere cointeresaţi şi combatanţi, a determinat dezvoltarea a cel puţin două istoriografii, diametral opuse. Istoricii bulgari au încercat să demonstreze, prin orice tip de dovezi (istorice, demografice, arhitectural-religioase, etnografice), importanţa simbolică a acestei regiuni în formarea naţiunii bulgare. Românii, pe de altă parte, au marjat pe întâietatea istorico-mitică în Dobrogea nordică, pe continuitatea elementului românesc sub otomani şi dominanţa din punct de vedere numeric. În acest demers nu ne vom rătăci în labirintul disputei ideologice a istoriografiilor direct interesate[58] sau cointeresate (rusă,

[58] În privinţa disputei dintre istoricii români şi bulgari asupra paternităţii Dobrogei, Ion Bitoleanu afirmă în lucrarea *Istoria Dobrogei* (ediţia 1998) faptul că „istoricii din ambele ţări aduc numeroase şi temeinice dovezi în această privinţă, numai că – trebuie să vorbim în mod deschis – mişcarea naţională

turcă), deoarece ne-am propus cercetarea unor elemente de patrimoniu imaterial tradiţional şi contemporan, momentul-cheie al cristalizării vieţii tradiţionale din acest teritoriu fiind începutul secolului al XIX-lea, după ieşirea de sub dominaţia otomană.

În perioada otomană, bulgarii au convieţuit alături de musulmani, români şi alte populaţii creştine. În mai multe etape, aceştia au emigrat şi s-au stabilit în sudul Basarabiei, atraşi de promisiunile ţariste. Rusia a implementat această politică de colonizare din mai multe considerente legate de necesitatea populării unor suprafeţe pustiite după retragerea tătarilor, de atragerea unor populaţii, de preferat slave, care să cunoască diferite meserii (tâmplărie, prelucrarea fierului, construcţii de corăbii) sau de suplimentarea veniturilor prin impozitarea populaţiei. Contele A.F. Langeron relatează, în jurnalul său, că în perioada Războiului ruso-turc din 1806-1812 bulgari din Dobrogea, însoţiţi de militari ruşi, s-au îndreptat spre Basarabia[59]. De asemenea, strămutări ale populaţiei, individuale sau de grup, s-au produs în urma abuzurilor trupelor militare turce, aflate în retragere. În anul 1809 sute de refugiaţi bulgari din Tulcea, Babadag şi Isaccea, dar şi din Varna sau Pazargik, au părăsit malul stâng al Dunării[60]. Operaţiunile de război din Balcani din 1828-1829 au generat un curent migrator spre Basarabia, pe cale maritimă sau terestră (NV Bulgariei – Dobrogea – Basarabia). În acest proces de tranzitare, o parte a etnicilor bulgari s-a stabilit în localităţi din microzona Lacului Razelm, astfel încât în 1850 aceştia se regăsesc în Caramanchioi (Sălcioara), Caugagia, Hamangia (Baia), Ciamurlia de Jos sau Casapchioi (Sinoe)[61]. Cele mai multe familii s-au stabilit în *kaza*-ua Babadag. După 1833 a avut loc o emigrare a bulgarilor din sudul Basarabiei spre zonele de origine din Bulgaria. O parte a acestora a rămas în satele pustiite în urma războaielor ruso-turce din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea.

Al.P. Arbore afirmă că bulgarii au locuit într-un număr însemnat în Dobrogea de la începutul secolului al XIX-lea. Aceştia formau aşezări compacte în Başchioi (***Nicolae Bălcescu***), *Beidaud*, Canlî-Bugeac (Lunca), Casimcea, Congaz (Rândunica), Ceamurlia de Sus şi de Jos, Potur (Panduru)[62]. Lj. Miletić enumeră localităţile dobrogene populate de bulgari *şicovţi*: Congaz/ Rândunica (veniţi din Ghebege lângă Varna sau din satul *sırt*[63] Cercovca, lângă Provadia), ***Cerna*** (din Dragoievo, Smiadovo şi Riş), Ceamurlia de Sus (din satele *sırt* Crivna, Ravna), Ceamurlia de Jos (din Dragoievo), Paşa-Cîşla/ Vişina (din Dragoievo, Smiadovo şi Riş) şi ***Sarighiol***[64]. M.D. Ionescu remarcă că în a doua jumătate a secolului al XIX-lea satele ***Beidaud*** şi ***Sarighiol*** erau locuite de bulgari. În anul 1850 Ciamurlia de Jos era o aşezare bulgărească, iar Caramanchioi, Camena, ***Cerna*** şi Eschibaba aveau în componenţa populaţiei o majoritate bulgărească şi câţiva turci. La

---

românească privea în chip firesc spre România, iar cea bulgară spre Bulgaria". Şi este normal până la urmă, ca într-o perioadă de efervescenţă a statelor naţionale să apară astfel de revendicări, inclusiv din punct de vedere istoriografic.

[59] Ivan Duminică, *Coloniile bulgarilor în Basarabia (anii 1806-1856)*, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie şi Filosofie, 2017, p. 35.

[60] *Ibidem*, p. 52.

[61] Ionescu, *op. cit.*, p. 327.

[62] Al.P. Arbore, „Informaţiuni etnografice şi mişcări de populaţiune în Basarabia sudică şi Dobrogea în veacurile XVIII şi XIX, cu specială privire la coloniile bulgăreşti din aceste regiuni", în *Analele Dobrogei*, Anul X, Cernăuţi, Institutul de Arte grafice şi Editură „Glasul Bucovinei", 1929, p. 24.

[63] Sat de podiş.

[64] Lj. Miletić, „Vechimea elementului bulgăresc în N.-E. Bulgariei şi în Dobrogea; Distribuţia actuală a Hârcoilor în N.-E. Bulgariei" (traducere de C. Brătescu), în *Analele Dobrogei*, Anul III, Nr. 2, Constanţa, Tipografia „Victoria", 1922, p. 205.

Canlî Bugeac (Lunca) bulgarii au înlocuit populaţia tătărască după 1855. În Zebil bulgarii au venit în urma războiului Crimeei şi au emigrat înaintea războiului din 1877[65]. Stabilirea bulgarilor în oraşul Tulcea a fost condiţionată de dislocarea lor în urma războaielor ruso-turce, urmată de o aşezare temporară în Basarabia. Au format în oraș „mahalaua bulgărească", în partea estică a fostului liman fluviatil, delimitată de străzile Basarabi (astăzi Păcii), Mahmudiei, Potcovarilor și Dragoș Vodă[66]. Mulţi dintre ei erau născuţi în Bolgrad, Filipopol, Tîrnova, Nicopole, Adrianopol, Şumla, Carlova sau Prislav[67]. După 1940, în urma Tratatului de la Craiova, are loc plecarea masivă a bulgarilor din regiune. Conform statisticii lui Kemilev din anul 1941, numărul bulgarilor din judeţul Tulcea, înscrişi pentru emigraţie la subcomitetele mixte depăşea 30.000: 2.185 din Babadag, 4.237 din Zebil, 3.530 din comuna Jurilovca, satele Lunca şi Vişina, 4.081 din Mihail Kogălnicenu, 1.257 din Tulcea, 131 din Sulina, 214 din Măcin, 3.893 din Ceamurlia de Jos, 3.689 din Cerna, 825 din Peceneaga, 4.188 din comuna Casimcea, 2.600 din Nicolae Bălcescu, 1.135 din Beştepe[68]. Etnicii bulgari au fost colonizaţi în Cadrilater. De exemplu, în satul Akkadiller/ Dulovo ajung familii din Tulcea, Congaz, Constanţa şi Techirghiol[69], iar în satul Belgun s-au aşezat bulgarii din Enichioi (Mihail Kogălniceanu). În acest proces istoric de strămutare nu au fost incluşi bulgarii care formau familii mixte. În acest sens, aducem în prim-plan următoarea mărturie: „Mama lu' socru-miu era bulgăroaică. Când a fost deportarea, ea a rămas, că era căsătorită cu român. Dar surorile ei au fost duse. Mult timp au păstrat legătura."[70].

Date demografice. În *Darea de seamă a judeţului Tulcea pe anul 1903* sunt consemnaţi statistic 21.402 bulgari pentru anul 1880, 21.851 în 1885, 24.671 în 1890, 24.668 în 1895 şi 26.617 în 1900[71]. În statistica lui M.D. Ionescu, în 1900 erau 26.174 bulgari, dintre care: 17.876 în plasa Babadag, 6.722 în plasa Tulcea, 1.473 în plasa Măcin şi 103 în plasa Sulina[72]. După 1940 comunitatea se află în stare de disoluţie, în urma schimbului de populaţie dintre România şi Bulgaria, dar rămâne în memoria culturală a Dobrogei (costum bulgăresc, casa bulgărească, mahalaua bulgărească, plăcinta bulgărească[73]). După Revoluţie, se produce un reviriment identitar, care chiar dacă nu

---

[65] MD Ionescu, *op. cit.*, pp. 366, 367, 369, 379, 384.

[66] Valentina Postelnicu, *Tulcea de altădată*, Ediţia a II-a, Tulcea, Editura Harvia, 2005, pp. 4, 6.

[67] DJAN, Fond Colecţia registre stare civilă, dosare 1-37/1879-1882.

[68] Milen Penerliev, „Severna Dobrudža kato čast ot B"lgarskoto kulturno-geografsko prostranstvo", în *Balkanite - ezik, istorija, kultura*, Vol. 5, Nr. 1, 2015, p. 392.

[69] Stanka Gheorghieva, „Priloženie na krajovskija dogovor/ 1940g./. Ozemljavane i odvorjavane na severnodobrudžanci i pridošlite po vreme na vojnata/1941-1945g./ tavrijski b"lgari v Dulovska okolija", în *NAUČNI TRUDOVE NA RUSENSKIJA UNIVERSITET*, vol. 51, seria 10, 2012, p. 63.

[70] Sursă orală: Tudorache Ioana (n. 1938, Cerna), interviu: Titov Iuliana (2022, Cerna); Tudorache Nastasia siză Sia (n. 1954, Cerna), interviu: Titov Iuliana, Al. Chiselev, (2022, Cerna); Săcui Vasile, (n. 1944, Cerna), interviu: Al. Chiselev, Titov I. (2022, Cerna); Ciobanu Sinica (n. 1955, Izvoarele), interviu: Al. Chiselev, Titov I. (2022, Izvoarele); Zdoca Ionel (n. 1928, cipan din Gramaticova, Grecia) şi soţia Zdoca Maria (n. 1933 în Caliacra, Bulgaria), consemnat I. Titov, Sarighiol de Deal, Beidaud, 20.10.2011.

[71] MD Ionescu, *op. cit.*, p. 905.

[72] *Ibidem*, p. 328.

[73] Surse orale: Zdoca Ionel (n. 1928, cipan din Gramaticova, Grecia) şi soţia Zdoca Maria (n. 1933 în Caliacra, Bulgaria), consemnat I. Titov, Sarighiol de Deal, Beidaud, 20.10.2011; Dogărescu Paula (n. 1965, Beidaud), interviu: Al. Chiselev, Titov I. (2022, Izvoarele.)

este exprimat şi în recensăminte, are reverberaţii în reactualizarea unor date etnografice.[74]

An	**1930**	**1956**	**1966**	**1977**	**1992**	**2002**	**2011**
Număr	21865	388	220	123	127	61	23

Sursa: Institutul Naţional de Statistică

3. Prezentarea geografică (forme de relief, vegetaţie, faună)

GAL Munţii Măcinului are în componenţă 16 comune (Beidaud, Carcaliu, Cerna, Ciucurova, Dăieni, Dorobanţu, Hamcearca, Horia, Izvoarele, Ostrov, Peceneaga, Stejaru, Topolog, Turcoaia, Nalbant, Valea Teilor), suprapunându-se unităţilor Munţii Măcinului, Podişul Niculiţel şi Podişul Casimcei.

Munţii Măcinului se află în extremitatea de nord-vest a Dobrogei, reprezentând martorul rezidual cel mai evident al orogenezei hercinice de la sfârşitul Paleozoicului. Versanţii cu pante peste 20 º şi abrupturile petrografice le conferă aspectul unei insule montane, mai ales dacă sunt priviţi dinspre Lunca Dunării.

Spre NV se prelungesc prin pintenul Bugeacului până la Cotul Pisicii. Spre sud sunt delimitaţi de Podişul Babadag prin pasul Carapelit. Limita estică este dată de aliniamentul tectonic al faliei Luncaviţa-Consul, căruia îi corespund depresiunea marginală Luncaviţa, depresiunea Taiţei Superioare şi valea largă a Lodzovei.

Spre Vest, către Lunca Dunării, aceşti munţi coboară în trepte sub forma unor culmi sau măguri izolate.

Din punct de vedere orografic se pot individualiza trei aliniamente de culmi, separate prin depresiuni şi curmături joase, iar spre vest apar mai multe măguri izolate.

a) Culmea principală (centrală) are o lungime de 48 km, între Dealul Bugeacului în NV şi Dealul Carapelit în SE. Aceasta este cuprinsă între depresiunile Luncaviţei şi Taiţei Superioare în est şi golfurile depresionare Jijila, Greci şi Mircea Vodă în vest.

b) Culmile sud-estice sunt cuprinse între Depresiunea Taiţei superioare şi valea Lodzovei şi sunt alcătuite în cea mai mare parte a lor din epimetamorfite caledoniene (filite, cuarţite) şi granite paleozoice. Cele două culmi paralele - Boclugea (411 m) şi Coşlugea (334 m) - sunt separate de valea Islamului.

c) Culmile vestice sunt delimitate de Culmea Centrală a Munţilor Măcin prin golfurile depresionare Jijila, Greci şi Cerna.

d) Pe laturile dunărene, vestică şi nordică pot fi observate ***măguri izolate*** precum: Cetatea Măcinului (42 m), Carcaliu (95 m), Piatra Râioasă (98 m), Igliţa (46 m), Iacobdeal (341 m), continuat spre Lunca Dunării cu Iglicioara Mare.

În partea centrală a Depresiunii Cerna, se înalţă Piatra Roşie (209 m), iar în Lunca Dunării apare Popina Mare şi Popina Mică, în nordul fostului lac Crapina, Movila Balta şi Popina Ascunsă, în sudul acestuia, Blasova (43 m), situată la NE de satul Turcoaia.

[74] Chiselev A., *Dinamica tradiţiilor de peste an*, Ed. Exponto, Constanţa, passim.

e) Depresiunile marginale şi depresiunile interioare păstrează, în general, aceeaşi orientare NV-SE, determinată de direcţionarea aliniamentelor structurale.

Dintre depresiunile marginale dunărene amintim: *Depresiunea Cerna - Mircea Vodă*, alcătuită din două golfuri principale care pătrund digital în lungul văilor Iaila (la contactul cu Podişul Babadag) şi Cerna.

f) ***Depresiunile interioare sau intracolinare*** sunt situate în partea de sud-est a Munţilor Măcin. Reprezentativă este *Depresiunea Taiţa Superioară-Horia*, care se dezvoltă pe un aliniament structural NV-SE ce se continuă din Depresiunea Luncaviţa. Este alcătuită din lunci largi, continuate lateral prin pedimente acoperite cu o pătură de loess şi depozite loessoide care depăşeşte 10 m grosime. Se ramifică în lungul văilor Islamul şi Lodzova.

Podişul (Platoul/Dealurile) Niculiţel constituie partea central-nordică a Podişului Dobrogei de Nord, fiind delimitat faţă de Munţii Măcin prin falia Luncaviţa-Consul (în vest) şi de Dealurile Tulcei prin falia Isaccea-Posta-Nalbant (în est). Limita cu Podişul Babadag urmăreşte extremitatea sudică a Depresiunii Izvoarele-Iulia, apoi înşeuarea de eroziune diferenţială din partea sudică a Dealului Consul prin care se face legătura cu Depresiunea Taiţa superioară-Horia. Astfel, Dealul Consul este ataşat atât structural, cât şi geomorfologic Podişului Niculiţel.

Podişul Niculiţel este alcătuit, în cea mai mare parte, din formaţiuni mezozoice (triasice). În nord apar aproape continuu roci magmatice efuzive (*diabazele de Niculiţel*), iar în partea centrală şi sudică, se extind formaţiuni sedimentare triasice cutate (gresii, calcare, cuarţite).

Partea principală a Podişului Niculiţel este orientată pe direcţia NV-SE, între dealurile Cornetului (294 m) şi Trestenic (364 m). Se prezintă sub forma unei succesiuni de platouri şi culmi convexe, dominate de vârfuri conice sau rotunjite (Cornetului – 294 m, Cocoşului – 282 m, Traian – 332 m, Dealul Mare-Niculiţel – 363 m, Trestenic – 364 m). Tot acest ansamblu poate fi reunit într-o subunitate aparte care păstrează pe un spaţiu relativ extins caracterele de podiş şi se numeşte *Podişul Niculiţel-Trestenic*.[75]

Din Dealul Cornetului (în NV podişului), se ramifică radial culmi mai înguste cu altitudini de 200-250 m, precum: Gâlma Mare (230 m), Asan (203 m) şi Dealul lui Tefic (207 m).

Din Dealul Mare-Niculiţel culmea principală se continuă spre SE prin Dealul Carpenului, care se ramifică de o parte şi alta a văii Cilicului prin două culmi – Dealul Mare-Cilic (317 m) şi Dealurile Trestenicului (364 m).

Din Podişul Niculiţel-Trestenic se ramifică spre sud două culmi paralele, mai înguste, cu altitudini de 200-250 m, alcătuite dintr-o succesiune de „gâlme", separate de înşeuări.

Culmile situate în partea sud-estică a Podişului Niculiţel şi grupate de o parte şi alta a văii Alba, sunt cunoscute sub denumirea de *Dealurile Albei* (dealurile Stupăriei, Caracuş - 240 m, Bujorului -228 m, Tătarului - 218 m)

---

[75] *Ibidem,* p. 5-59

Depresiunea tectono-erozivă Alba-Izvoarele-Iulia se conturează în lungul văii Alba şi în continuare, pe valea Taiţei.

Către NV şi NE, Podişul Niculiţel domină prin denivelări de 100-200 m *golfurile depresionare Luncaviţa şi Isaccea-Niculiţel*.

Podişul Dobrogei Centrale

Aspecte geologice şi geomorfologice. Podişul Dobrogei Centrale (Podişul Casimcei) este cea mai veche unitate morfostructurală din România al cărei relief tipic de podiş a rezultat prin erodarea până la peniplenizare a unui orogen. Extinderea mare a formaţiunilor şisturilor verzi a contribuit în mare măsură la formarea pe suprafeţe extinse a unui relief relativ omogen şi uniform, în interiorul căruia văile foarte largi şi puţin adâncite au creat denivelări nesemnificative. Se consideră că Podişul Dobrogei Centrale este „o câmpie înaltă peneplenizată, cu aspect de podiş larg bombat, dezvoltată pe şisturi verzi, cu clipe de calcare, acoperită în bună parte de loess, cu văi evazate şi intens acumulate”.[76]

Dacă în partea de Nord, către Podişul Babadag, limita este clar demarcată prin aliniamentul tectonic major al faliei Peceneaga-Camena, spre sud, către Podişul Dobrogei de Sud (judeţul Constanţa), falia Capidava-Ovidiu, nu constituie limită geomorfologică la fel de evidentă.

Mişcările epirogenetice de înălţare, mai accentuate în partea nordică, în lungul faliei Peceneaga-Camena, dar şi cele de coborâre mai accentuate spre Câmpia Română şi bazinul Mării Negre, au influenţat atât orientarea reţelei de văi cât şi valorile altimetrice ale podişului. Cele mai mari înălţimi, peste 300 m se găsesc în culmile şi platourile nordice: Dorobanţu - 332 m; Ozângile - 341 m; La Pandelă - 395 m; Ciolpan - 364 m; Sacar Bair - 333 m; Altân Tepe - 320 m; Osâmbei - 332 m; Corugea - 315 m; Piatra Bălană - 329 m. Aici îşi au obârşiile principalele bazine hidrografice şi este locul de unde începe dirijarea radiară a văilor (Roştilor spre vest, Topolog spre sud-vest, Casimcea spre sud, Hamangia spre sud-est). Culmile şi platourile centrale care delimitează bazinul hidrografic al Casimcei scad în înălţime spre sud şi sud-est (de la 350 m în nord, la 200-250 m în partea centrală, apoi 100-150 m în segmentul inferior al bazinului). Din culmile centrale, care delimitează bazinul superior al Topologului şi Casimcei, se desprind lateral platouri tot mai largi, care se îmbină spre vest într-o treaptă dunăreană, iar spre est într-o treaptă maritimă, ambele cu altitudini de 30 până la 100-120 m.

a) Podişul Central al Casimcei reprezintă treapta cea mai înaltă a podişului, cu înălţimi ce scad de la 300-350 m, în nord, la 125-150 m, în sud. Relieful este alcătuit din culmi netede, corespunzătoare şisturilor verzi şi creste înguste şi piscuri stâncoase cu înălţimi de câţiva metri formate pe filoanele cuarţitice. Pe unele sectoare, văile puternic adâncite în masa şisturilor verzi capătă aspect de canion, aşa cum este Valea Topologului, între Haidar şi Calfa. La obârşia Topologului se conturează Depresiunea Topolog-Sâmbăta Nouă, relativ înaltă (200-250 m).

---

[76] P.Coteţ, C. Martiniuc, *Harta geomorfologică a R.P.R., scara 1: 500.000, Monografia Geografică a R.P.R., Geografie fizică. Anexa 1*, Bucureşti, Ed. Academiei, 1960, p. 47

b) Podişul marginal dunărean este o fâşie relativ îngustă, de 10-11 km şi este format dintr-o succesiune de platouri acoperite cu o cuvertură groasă de depozite loessoide, cu altitudini de 60-130 m. Domină Lunca Dunării printr-un mal abrupt, cu amplitudini de 30-60 m. Către Podişul Central al Casimcei, trecerea se face treptat, printr-un nivel intermediar de 120-130m.

În partea nordică, Podişul marginal dunărean este reprezentat printr-o treaptă joasă (platou) (Măgurele), sculptată în şisturi verzi, în lungul dislocaţiei tectonice Ostrov-Sâmbăta Nouă, pe direcţia NV-SE, în lungul văilor Roştilor.

Hidrografie, climatologie, pedologie, biodiversitate

Arealul prezintă o reţea hidrografică relativ bine organizată, cu caracter radial şi regim de scurgere permanent (cu excepţia organismelor de mici dimensiuni). Râul Casimcea (69 km) izvorăşte în partea centrală a Podisului Casimcei, la 309 m altitudine şi se varsă în limanul Taşaul. Valea sa este săpată în formaţiunile de sisturi verzi care apar la suprafaţă în mai multe sectoare. De-a lungul văii, sunt prezente sectoare de bazinete şi chei, în timp ce în sectorul inferior, valea capătă aspect de canion, adâncit în calcare. Densitatea medie a reţelei hidrografice în bazinul Casimcei este de 0,17 km/ km2.

Dintre celelalte râuri, se remarcă Topolog, Nămolesti, Peceneaga (tributare Dunării). Zonele de obârsie sunt, în general, largi, în timp ce în sectoarele mijlocii, văile sunt adâncite, cu aspect de defileu sau de chei, pentru ca în sectoarele inferioare, văile să se lărgească din nou, fiind puternic aluvionate.

Solurile predominante sunt solurile bălane, cu diferite subtipuri. Cernoziomurile se găsesc pe cea mai mare parte a suprafeţei podişului, fiind caracteristice stepei dobrogene. Au o fertilitate ridicată şi solurile castanii de pădure xerofilă. În lungul văii Casimcea pe calcare cretacice s-au dezvoltat rendzinele brune precum şi solurile neevoluate de tipul litosolurilor.

În Podişul Casimcei există două variante de climat, unul de silvo-stepă, si al doilea de stepă uscată. În pădurea din nordul Podişului Casimcei predomină teiul, stejarul brumăriu şi carpenul. Speciile de bază aparţin ca structură şi origine celor submediteraneene, mediteranean – balcanice, tauric-caucaziene. Frecvente sunt: *Quercus pubescens, Fraxinus ornus, Carpinu orientalis, Quercus pedunculiflora, Tilia tomentosa*.

Silvostepa cuprinde specii submediteraneene, sub formă de pâlcuri restrânse, asociate cu specii stepice. În acest areal apar frecvent vişinul turcesc (*Padus mahaleb*) şi scumpia (*Cotinus coggygria*).

Rezervaţii naturale

Necesitatea protejării unor elemente floristice, faunistice şi/sau geologice rare sau vulnerabile a determinat înfiinţarea unui număr mare de rezervaţii naturale, la care se adaugă **Parcul Naţional Munţii Măcinului**.

Rezervaţiile naturale din cuprinsul Podişului Casimcei sunt: Rezervaţia naturală Beidaud, Rezervatia naturală Valea Mahomencea, Rezervaţia naturală Dealul Ghiunghiurmez, Re**zervaţia naturală Casimcea,** Rezervaţia naturală Războieni, Rezervaţia naturală Colţanii mari.

4. Aşezări, arhitectură, arhitectura locuinţei (interior) – structura aşezărilor, trame stradale, tipuri de gospodării, planimetrii, elevaţii de locuinţe, descrierea arhitecturii balcanice, a caselor locuite de bulgari la începutul secolului al XX-lea.

În peisajul arhitectural al localităţilor din GAL Munţii Măcinului îşi fac simţită prezenţa casele numite generic de tip balcanic[77], locuite de bulgari, dar şi de alte populaţii (români, aromâni, meglenoromâni, greci). În prezent, se mai păstrează astfel de case în localităţile Beidaud, Sarighiol de Deal, Cerna, Izvoarele, Vasile Alecsandri, Nicolae Bălcescu ş.a. Trebuie menţionat faptul că acelaşi tip de casă se regăseşte, în urma inteferenţei dintre arhitectura nord-dunăreană şi cea balcanică, şi la românii din satele în care aceste populaţii au conlocuit. Acest fapt poate fi explicat şi prin puternica influenţă a meşterilor sud-dunăreni. Astfel, Nicolae Iorga spune următoarele despre Sarighiol: ***„casele sunt în cea mai mare parte noi şi foarte bine zidite, acoperite cu oale dobrogene (olane s.n.): arhitecţii lor nu sunt ţărani, ci maistori. Aceşti maistori sosesc o dată cu vara din Bulgaria şi se întorc odată cu frigul acolo, ducând cu ei bani câştigaţi de la săteni de orice neam ai Dobrogei."***[78] Acelaşi lucru îl afirmă şi V.I. Sassu: ***„Bulgarul îşi zideşte casa din chirpici. Pentru zidul caselor, bulgarii aduc meşteri de prin Basarabia şi Bulgaria, care vin prin aceste sate primăvara şi se înapoiază toamna.***"[79]

De altfel, prezenţa populaţiei de origine bulgară pe o perioadă îndelungată se reflectă corespunzător şi în arhitectura veche care poartă marca unui specific balcanic. În cele ce urmează, vom prezenta arhitectura tradiţională din câteva localităţi în care această arhitectură poate fi identificată încă cu uşurinţă: Beidaud, Cerna şi Izvoarele. Sistemul constructiv şi al credinţelor despre casă sunt similare sau prezintă doar mici diferenţe (în funcţie de amprenta specifică datorată convieţuirii cu alte grupuri de ex. la Izvoarele burgari-greci-români).

Satul **Beidaud** are o structură adunată, densitatea gospodăriilor descrescând de la centru spre margini. Reţeaua de drumuri intersectate în T şi U este foarte deasă în centrul actualei localităţi, suprapunându-se perimetrului părţii celei mai vechi de vatră. Dealurile din hotarul satului au constituit limite de dezvoltare a aşezării, iar dereaua a concentrat un număr mare de gospodării. Între drumuri şi gospodării relaţia era mixtă. Turcii au amenajat câteva cişmele în drumul spre Stejaru (spre Nord), spre Hagivat (SV) şi Carabalâc (Vest), iar la răspântii erau construite câteva prăvălii şi cârciumi, ce completau arhitectura specifică a locului.

Gospodăria tradiţională din localitatea **Beidaud** era de tip mixt din perspectiva profilului ocupaţional şi anume agro-pastoral. Forma parcelelor este de regulă dreptunghiulară (cu o suprafaţă aproximativă de 2500 mp), orientată cu latura îngustă spre drum. Construcţiile care formau gospodăria veche din Beidaud corespundeau

---

[77] Case în general cu trei încăperi, acoperiş în patru ape, cu şarpantă joasă şi învelitoare din olane, streaşina şi prispa dezvoltate pe lăţime şi beci dedesubt.

[78] Nicolae Iorga, *România cum era până la 1918*, Vol. II, Ed. Minerva, Bucureşti, p. 322.

[79] V.I. Sassu, *Monografia satului Caranasuf*, în Analele Dobrogei, Anul IV, Nr. 3, 1923, p. 294.

funcţiei ocupaţionale şi celei globale de locuit: casa, grajdul, porumbarul, păieria (samalâcul), cuptorul de vară, curnicele şi fântâna. Curtea casei era despărţită de curtea animalelor. Casa era amplasată, de regulă, cu o faţadă secundară spre drum, faţada principală având accesul spre curte şi spre sud. Structura gospodăriei înscrie două variante în amplasarea construcţiilor anexe: organizate liniar cu casa, lipită zid la zid, dar înălţimi diferite; organizate pe două aliniamente paralele. Se mai constată şi amplasarea acestora la colţurile casei, în unghi drept faţă de aceasta, dar mai depărtate. Imprejmuirile gospodăriei erau făcute din piatră cu liant de ceamur.

Cele mai vechi case care reprezintă tradiţia constructivă sunt „bulgăreşti" (în sensul că au fost locuite şi comandate/ construite de aceştia) şi au fost ridicate la începutul secolului XX. În ceea ce priveşte tehnica de construcţie, prima operaţie o reprezenta trasarea terenului, casa aşezându-se cu spatele la nord. Pe traseele respective se săpa un şanţ până se dădea de „tare" (pământ viu), uneori până la 1,80 m adâncime (pentru beci). În şanţ, drept fundaţie se aşeza piatră „neagră" (şisturi verzi) cu liant de ceamur, iar elevaţia (soclul) se continua în acelaşi fel. Rămânând la nivelul registrului temeliei, amintim frecvenţa mare a beciului în planul casei, care se amenaja în denivelarea de teren. Groapa era consolidată tot cu piatră legată cu ceamur, iar planşeul era asigurat pe grinzi transversale groase din stejar, sprijinite pe o grindă longitudinală încastrată în zidărie. Meşter grinda este la rândul său susţinută de un stâlp central cioplit dintr-un lemn de esenţă tare, de regulă stejar.

În ordinea frecvenţei privind materialul şi tehnologiile de construcţie a pereţilor, primul loc îl ocupă chirpiciul, al doilea – „paientele" (lemne cu împletitură de nuiele şi lut), iar al treilea loc – cărămida arsă. Ceamurul s-a utilizat foarte puţin pentru ridicarea zidurilor casei.

Pregătirea cărămizilor de chirpici se făcea fie la clacă, „pe neamuri", fie cu plată. Pământul săpat şi scos din groapă se amesteca cu paie şi apă şi se călca cu picioarele. Amestecul astfel pregătit se punea în tipare de lemn pentru două cărămizi. Acestea se udau şi înainte şi după umplerea lor. Apoi se răsturnau şi se uscau la soare 10 zile, timp în care se întorceau de două ori. În trecut bulgarii făceau chirpici cu dimensiuni 12/12/35 cm, ulterior aceştia având dimensiunea de 12/25/37 cm. Bulgarii au construit şi cu două rânduri de chirpici, dar legătura pereţilor nu era prea rezistentă. S-a folosit şi chirpici dublat cu piatră, mai ales la pereţii situaţi spre nord. A fost întrebuinţată şi soluţia armării zidului de chirpici cu piatră pusă din loc în loc, de-a lungul zidului format din două rânduri paralele de chirpici.

În cazul casei din paiente, pe aceeaşi temelie din piatră descrisă anterior, în care se încastrau însă bucăţi de lemn, pentru legătura tălpii cu temelia, se aşezau perimetral şi la pereţii despărţitori tălpi din stejar cioplit în care se fixau pari subţiri („fuşteie"). Capătul superior se înfigea în „tălpile de sus", grinzi care formau împreună un cadru solid. Pe acest cadru se împleteau orizontal nuiele din tei, carpen şi ulm. Peretele astfel realizat se umplea, începând de la interior (după încheierea acoperişului), cu ceamur. După uscarea completă a pereţilor interiori se executa aceeaşi operaţie la exterior.

Indiferent de materialul şi tehnicile de construire a pereţilor, sistemul de acoperire este acelaşi, prin montarea şarpantei pe suportul asigurat de grinzi. Pentru

grinzile longitudinale („tălpile de sus”) se așezau grinzile transversale („cordițele”), așezate la distanțe de 50-80 cm.

Grinzile erau confecționate din lemn de stejar sau molid, material cumpărat de la depozitele din Baia. La casele mai noi grinda longitudinală se așază peste cordițe. Căpriorii perechi fasonați pe trei laturi, din lemn de salcâm sau brad, se sprijineau cu capătul inferior pe cordițe, iar cel superior se fixa în grinda de coamă. Peste căpriori se băteau în cuie lănțeți de tei.

Învelitoarele din olane au fost cele mai folosite. Se știe că bulgarii erau foarte pricepuți în fabricarea olanelor, în sat existând materie primă suficientă. Astfel, locuitorii bulgari din Beidaud ajunseseră să aprovizioneze cu olane toate satele învecinate. Olanele se montau pe un suport așternut peste lănțeți, format din stuf, paie și ceamur umed pentru fixarea olanei. În acoperiș se lăsau locuri pentru lucarne – două „cucumele”. Tâmplăria se cumpăra de obicei, dar se putea face și la comandă, nu numai pentru uși, ferestre, dar și pentru mobilă de brad.

Prispele, platforme de pământ pe umplutură din piatră cu pământ, erau mărginite de stâlpi fixați în tălpi. Streașina prispei, liberă, lăsa aparent patul de stuf de sub olane, iar cea înfundată avea scânduri sau lipitură văruită.

Suprafața temeliilor, pardoselile, suprafețele pereților și tavanele erau tratate cu toată grijă, pentru a obține suprafețe netede și curate. Astfel, temeliile erau lipite cu lut amestecat cu pleavă; pereții din chirpici se fățuiau de două ori cu pământ galben amestecat cu pleavă, apoi cu pământ amestecat cu balegă și nisip. După aceea se văruiau de 2-3 ori. Primul var cu nisip se așternea cu o măturică deasă din papură pe tencuiala încă umedă. În al doilea var se punea nisip mai puțin, iar în al treilea se punea sineală (pigment albastru). La baza peretelui de la fațada principală, se trasa un brâuleț cu pământ gri dizolvat în apă și amestecat cu ouă sau lapte. La pereții realizați din împletitură de nuiele, după uscarea ceamurului de umplutură, se executa o lipitură din lut cu balegă, uniformizată în strat cu mâna și cu o scândurică. Planșeele („podurile”) se realizau din nuiele puse între cordițe, iar nuielele lipite cu ceamur se fățuiau cu pământ galben amestecat cu gunoi de grajd și pleavă.

În ceea ce privește arhitectura interiorului, dotările fixe erau reprezentate de: sistemele de încălzire; paturile și „canapelele” din pământ. Aceste amenajări prezintă forme remarcabile în interiorul casei, ajutând la reconstituirea unui mod de viață. În plus, ele prezintă, prin denumirea părților componente, date lingvistice importante pentru elementul etnic. Unele dintre denumiri au fost perpetuate și de locuitorii aromâni. Aceste sobe rămase în locuințele bulgărești sunt cunoscute în tot spațiul balcanic. Astfel, vatra cu horn, de dimensiuni impresionante, așezată într-unul dintre colțurile tinzii, cu corespondent de cuptor în camera alăturată se numește „geamal” și este construită din chirpici și ceamur. Hornul din pod, făcut din chirpici, se numește buhăre. Se mai spune și hogeac cu buhăre și sobă. Orice tip de platformă de pământ, așa cum erau cele de pe lângă vatră sau paturile și canapelele (un fel de laviță scunde), se numea „pizuiu”.

În tipologia planimetrică a locuinței se înscriu câteva forme principale care au dovedit însă disponibilitatea dezvoltării variantelor.

- Primul tip de plan era reprezentat de sală şi odaie, cu prispă numai la faţada principală, şi beci.
- Al doilea tip care a convieţuit cu primul, dar care a căpătat treptat o răspândire considerabilă este cel cu sală şi două încăperi („odă"), cu prispă, cu sau fără balcon şi cu beci. De obicei, beciul este amplasat sub balconul axat în faţadă, iar la casa fără balcon, beciul este amenajat la un capăt al casei, sub una dintre încăperi. Variante la acest plan de bază sunt considerate cele în care apar adăugiri laterale, realizate concomitent cu trasarea nucleului de locuit propriu-zis şi anume: grajd sau bucătărie de vară; grajd şi bucătărie; o încăpere pentru prăvălie. Astfel locuinţa capătă până la cinci încăperi.
- Al treilea tip de plan este reprezentat de casa dublă, cu o simetrie în plan: două săli, două odăi, prispă, balcon central, beci sub balcon la care se adăuga un adăpost pentru animale şi o bucătărie de vară în unghi drept faţă de linia casei.

Modificările planului tradiţional erau legate de: împărţirea tinzii în două; înmulţirea acceselor; adăugiri de încăperi care să servească unor funcţii lucrative ale casei, cum ar fi atelierele de tâmplărie, de dărăcit lâna.

Casa tradiţională din Beidaud cumula funcţiile de locuire cu tot ce însemna ea în acele timpuri: adăpost, pregătirea hranei, desfăşurarea unor activităţi diurne; stocarea şi prezervarea hranei; adăpostul animalelor şi chiar supravegherea lor (pe ferestruica uneia dintre odăi) şi, în unele cazuri, ascunzătoare (intrare secretă din sală în beci). Spaţii tampon între exterior şi interior, prispa şi balconul însemnau şi locuri ale unor activităţi sezoniere. Sala (tinda) era nu numai încăperea care facilita accese, dar adăpostea vetrele şi deci bucătăria în timpul iernii. Odăile aveau funcţia de locuire propriu-zisă, pentru odihnă şi celebrarea sărbătorilor, fiindu-le asigurată încălzirea prin sobe oarbe. Pregnanţa volumelor construite îşi are un corespondent în calităţile formale şi dimensionale ale desfăşurării spaţiilor în plan.

Elevaţia, o compoziţie de volume, mase, suprafeţe, oferă prin intermediul arhitecturii locuinţei din Beidaud, câteva caracteristici care îi crează personalitatea:

- registre clar suprapuse pe înălţime – temelie, perete, acoperiş, cu structuri foarte diferite şi care reflectă diferit lumina, reliefând plasticitatea unor materiale;
- raportul de mărimi între părţile principale ale construcţiei, în care accentul cade fie pe masa temeliei – în cazul terenului în pantă, fie pe faţade – la casa cu temelie egală. În analiza raportului de înălţime pereţi-acoperiş se evidenţiază pereţii faţă de acoperişul în patru ape, cu coamă lungă şi pantă lină.
- volumul prispei şi al balconului, cu structuri constructive aparente sunt volume bine conturate, dar raţional şi estetic integrate volumului total al casei;
- prispa şi balconul definesc faţada principală prin accentele decorative;
- accese orientate diferit, la prispă şi la beci: rabatarea scării pe faţada principală şi acces frontal la beci;
- suprapunerea de volume pe suprafeţele plane marchează contraste bine definite: balustrade, stâlpi, rame de ferestre. Foarte rar, parapetele traforate, prin jocul de umbră şi lumină, disimulează profilele

- stâlpii prispei şi capetele de grinzi transversale, prin alternanţa vertical-orizontal, creează un ritm care dă impresia de mare stabilitate a construcţiei
- Streşinele late şi polăţile sunt elemente de greutate în analiza plastică a arhitecturii casei.

Elementele decorative simple, geometrice, tăiate cu fierăstrăul, după şablon, sunt individualizate pentru pragul de sus al ferestrelor, scândurile parapetului de la balcon şi pentru capitelurile stâlpilor.

Având în vedere cuprinderea în planul casei a unor spaţii care sunt destinate depozitării sau adăpostirii animalelor, anexele separate sunt puţine. Astfel, unele grajduri din curtea gospodăriei, erau construite pe temelii scunde din piatră, din chirpici şi acoperite în două ape cu stuf sau olane. Tot pentru adăpostul animalelor s-a mai practicat amenajarea târlelor în grădina de lângă casă. Hambarele pentru cereale, construite din nuiele împletite sau scândură, materiale susţinute de un cadru de grinzi de lemn de stejar, se cuplau câte două sub un acoperiş cu învelitoare din olane. Bucătăriile de vară, mici contrucţii din chirpici, acoperite cu olane, în două ape, aveau în interior o vatră cu „ogeac" şi „pizuiu" (platformă de pământ). Cuptorul de vară se construia din piatră şi chirpici şi era adăpostit uneori sub un şopron. Distileria pentru ţuică este o amenajare mai recentă în incinta gospodăriei individuale.

În ceea ce priveşte *obiceiurile de construcţie*, pe locul destinat casei se bătea primul ţăruş şi se tăia o pasăre sau un animal, pe partea de răsărit a casei. La începerea temeliei, soacra familiei tămâia locul şi îl stropea cu apă sfinţită. După montarea şarpantei se aşeza la coamă o cruce, un prosop şi cămăşi pentru fiecare meşter. Se ţineau aceste ofrande până când începea acoperirea casei. La terminarea casei, se invitau rudele la feştanie, aceasta fiind programată pentru o zi de post. Atunci se miruia casa pe toţi pereţii, făcându-se cruci cu ulei de mir. Invitaţii puteau aduce daruri: găină sau cloşcă cu pui, o găleată cu apă. Toate aceste practici erau îndeplinite pentru bunăstarea casei.

Arhitectura din **Cerna** se înscrie în ansamblul arhitecturii dobrogene prin materialele şi tehnicile utilizate, prin planimetrie şi elevaţie.

Curţile gospodăriilor din Cerna, ca şi cele din alte localităţi din Dobrogea, se remarcă prin mărime, minim 2000 mp, prin forma dreptunghiulară şi orientarea cu una din laturile înguste spre stradă.

Construcţia în raport cu care se organizează gospodăria este casa, orientată perpendicular faţă de stradă, la oarecare distanţă de ea.

Gospodăria tradiţională din Cerna cuprinde pe lângă locuinţă şi o serie de construcţii cu caracter economic precum: hambarul – ilustrează cel mai bine caracterul agricol al gospodăriei; „damul" – adăpost pentru animale; „păierul" – pentru păstrarea nutreţurilor; „ascanaua" – bucătăria de vară; cuptorul pentru pâine; „curnicul" – coteţul pentru găini; „saiaua" – pentru oi.

Casele vechi, bulgăreşti, păstrează elemente tipice de arhitectură balcanică: streşini largi, acoperite în pante line, învelitori din olană, prispe late.

Planul cel mai răspândit la casele construite între anii 1900-1950, cuprinde tindă cu două încăperi situate de-o parte şi de alta. La cele mai vechi case, pe toată faţada se

desfăşoară o prispă joasă cu stâlpi simpli, fără balustradă. Altele, au prispa înălţată pe un postament de piatră, închisă cu balustradă. Lateral, sub una din încăperi se află beciul cu intrare la faţadă. Intrarea în casă se face de pe prispă printr-o singură uşă. O deschidere în plafonul tindei s-au într-un perete permite urcarea în podul casei. Ferestrele sunt dispuse de asemenea pe faţada principală, spre prispă, la fiecare cameră câte una sau grupate adesea câte două într-o ramă comună.

Casa cu două nivele a fost foarte puţin răspândită la Cerna, fiind apanajul unor oameni înstăriţi sau al unor negustori. În centrul Cernei se conservă o construcţie cu două nivele, datând de la începutul secolului al XX-lea, care a avut la parter prăvălii iar la etaj locuinţe.

Decorul caselor este minim şi se compune din stâlpi cu capiteluri profilate, din ancadramente de fereastră cu forme diferite şi uneori din pazii traforate la streşini.

După 1960, în cea mai mare parte, casele sunt construite din chirpici cu învelitoare din ţiglă, au foarte rar legătură cu tradiţia, fiind realizate după proiecte tip.

Ca urmare a apariţiei Legii sistematizării teritoriului (1974), nu s-a mai construit aproape nimic la Cerna până în jurul anului 2000. În prezent arhitectura nouă din Cerna relevă mutaţiile la nivel socio-economic şi anume: utilizarea materialelor de construcţii moderne, planimetrie şi elevaţie supradimensionată.

Farmecul localităţii **Izvoarele** este dat şi de frumuseţea arhitecturii tradiţionale româneşti dar mai ales ale grecilor din Dobrogea, putând fi admirate gospodării tradiţionale cu locuinţe care se înscriu în sistemul constructiv cu pereţii din pământ („ceamur" sau „chirpici"), construită fie pe o temelie de piatră îngropată la o adâncime de 20-30 cm, fie pe temelie tot din ceamur.

De asemenea, întâlnim şi locuinţa cu specific mediteranean, cu pereţi din pământ construiţi pe o temelie înaltă de piatră, cu prispă lată înălţată pe un postament de piatră, închisă sau nu cu balustradă, cu sau fără balcon; streşini largi, acoperite în pante line, învelitori din olană. Lateral, sub una din încăperi, sau central, sub balcon, se află beciul cu intrare la faţadă.

Ceamurul se făcea din lut udat bine cu apă şi amestecat cu paie tocate de grâu sau de orz, se frământa cu picioarele sau cu caii până când se obţinea o pastă bine omogenizată. Se făceau bulgării („boţ"-uri sau „boaţe") şi se plasau pe rând, pe conturul casei. Pereţii se ridicau vara din 4-5 rânduri de ceamur, fiecare rând aşezat se lăsa la uscat timp de 2-3 săptămâni.

Gospodăria tradiţională frecventă până la colectivizare, astăzi aproape de neregăsit în localitate, cuprindea: locuinţa şi construcţii anexe dispuse în spatele locuinţei, despărţite de curtea casei printr-un gard.

Fiind în general crescători de animale şi agricultori, gospodăria reflectă în primul rând acest lucru. Gospodăria cuprinde pe lângă locuinţă o serie de construcţii cu caracter economic precum: „dam"-ul – grajdul; „samalâc"-ul – păier (pentru păstrarea nutreţului); curnicul pentru păsări, cuptorul de pâine, coteţ pentru porci, şopron pentru atelaje, hambar, porumbar, magazie pentru unelte şi harnaşament. În curtea casei se afla de obicei fântâna cu val. Pentru intrarea cu carul se utiliza o poartă mai mare,

construcţie permanentă sau temporară dispusă în raport cu uliţa (în celălalt capăt al gospodăriei, lateral sau în fundul grădinii).

Locuinţa era dispusă cu faţada principală la stradă sau perpendiculară cu aceasta, preferându-se poziţionarea cu ferestrele spre răsărit. Predomina locuinţa cu două şi trei încăperi, cu prispă şi balcon înalt, beci sub tindă, streaşină largă şi învelitoare joasă de olană în patru ape.

Decorul casei este destul de bogat, individualizându-se prin forma lui în arealul judeţului. Toţi stâlpii prispei sunt modelaţi prin tăiere şi dăltuire obţinându-se astfel nişte capiteluri profilate. Ramele ferestrelor şi ale uşilor prezintă în partea de sus ancadramente de forme diferite, detaşându-se însă ca element decorativ specific localităţii Izvoarele profilurile de păsări stilizate dispuse în partea superioară a ferestrelor şi uşilor.

5. Aspecte de viață cotidiană (ocupații, meșteșuguri, port, gastronomie)

Principalele ocupaţii tradiţionale ale bulgarilor, dar şi a altor locuitori din GAL Munţii Măcinului, au fost agricultura (plugăria) şi creşterea animalelor.

Cercetarea de teren privind practicarea agriculturii, în acest areal, evidenţiază sisteme caracteristice agriculturii tradiţionale. Dintre cerealele cultivate în areal menţionăm: grâu, secară, porumb, floarea soarelui. De asemenea, se cultivau şi cereale necesare creşterii animalelor: orz, orzoaică, ovăz. Alături de cultivarea cerealelor se practica legumicultura şi grădinăritul. În acest areal s-a cultivat şi se cultivă şi viţa-de-vie.

Creşterea animalelor a fost una din ocupaţiile tradiţionale care s-a dezvoltat de-a lungul timpului în strânsă legătură cu dezvoltarea agriculturii. Astfel, pe acest teritoriu s-au crescut şi cresc, în principal, cornute mici (în special oi şi într-o mai mică măsură şi capre), vite cornute mari (vaci, boi), cai şi porci. Nelipsite sunt păsările de curte, mai ales găinile crescute pentru ouă şi carne. Puful şi penele mici erau folosite la umplutul pernelor. Se mai creşteau gâşte, raţe, curci.

Industria casnică textilă a satisfăcut cerinţele zilnice traiului, ele constând în prelucrarea produselor animaliere (obţinerea borangicului, a lânii), textile (bumbac), confecţionarea îmbrăcămintei, a ştergarelor, lăicerelor, păretarelor şi a altor ţesături. Mărturii despre practicarea *torsului, ţesutului, prelucrarea lemnului* ş.a. cu caracter casnic există şi astăzi.

Dintre meşteşugurile practicate amintim: *prelucrarea lemnului (inclusiv realizarea războaielor de ţesut), prelucrarea metalelor, prelucrarea nuielelor, olănăritul*.

În ce priveşte prelucrarea lemnului, menţionăm faptul că datorită trăsăturilor generale ale zonei, nu întâlnim manifestări ale prelucrării artistice ci practicarea unor meşteşuguri ca: dulgheritul, tâmplăria. Aceste meşteşuguri se practicau pentru a răspunde nevoilor cotidiene ale oamenilor. Uneori, obiectele de tâmplărie: ferestre, uşi, anumite obiecte de mobilier ţărănesc, erau aduse de la oraş sau din localităţile unde se confecţionau.

Prelucrarea metalelor se reduce la practicarea fierăriei. Meşteşugul era practicat pentru a satisface cerinţele imediate a locuitorilor şi era legat de creşterea animalelor, de practicarea agriculturii şi de reparaţia mijloacelor de transport, alături de reparaţia uneltelor agricole. În ce priveşte însă prelucrarea uneltelor agricole (pluguri, grape) acestea erau procurate din prăvăliile deschise în sat sau de la oraş.

Prelucrarea lutului este unul dintre meşteşugurile ce s-a practicat în vederea construcţiilor de case (ridicarea pereţilor casei şi a unor anexe) sub forma ceamurului şi chirpicilor. O formă specializată era reprezentată de realizarea olanelor, de exemplu, olănarii bulgari din Beidaud deservind o serie de localităţi din împrejurimi.

În ceea ce priveşte *vestimentaţia* bulgarilor din acest areal, memoria colectivă mai păstrează câteva informaţii.

Fetele purtau părul lung împletit în două sau patru cozi legate în partea de jos cu panglici colorate, la ureche apărând nelipsita floare. Bulgăroaicele căsătorite îşi acopereau părul cu „moadă" şi „casincă". De asemenea, se purta rochia („ciucman") sau fusta creaţă, cu mai multe benzi multicolore. Peste aceste piese vestimentare se purta „pristelca", din pânză ţesută în casă, decorată cu motive cusute şi încadrată de jur-împrejur cu dantelă.[80] Elementul de legătură la mijloc era reprezentat de brâul din lână sau brâul metalic („covăneţu"), evident un accesoriu vestimentar legat de prestigiul şi puterea financiară a familiei în comunitate.[81]

Costumul de sărbătoare includea, pentru tinerele logodite, un însemn identitar în raport cu riturile de trecere: „aschii" (zale), ghirlandă din mărgele purtată peste moadă în toată perioada logodnei, chiar până la naşterea primului copil.

În privinţa costumului popular al bulgarilor şi românilor din acest areal, se poate afirma că de-a lungul timpului s-au produs numeroase schimburi şi interferenţe, fapt ce a condus la ideea de izomorfism cultural. Astfel, bluza şi fusta apar la ambele populaţii, având un croi similar şi fiind confecţionate din aceleaşi tipuri de materiale. La fel, pestelca prezintă asemănări în raport cu compoziţia decorativă, ornamentele fiind dispuse lateral, în brâuri verticale. Veştmintele pentru perioada rece a anului, de exemplu zăbunul la femei şi iamurlucul la bărbaţi, au caracteristici comune. Aşa cum atrage atenţia Maria Constantin, „ceea ce trebuie însă să subliniem este faptul că atunci când se produc împrumuturi de elemente decorative între populaţiile care convieţuiesc pe acelaşi teritoriu, mai rar aceste elemente sunt preluate aidoma. De cele mai multe ori ele suntnt prelucrate, tratate în maniere cu totul independente şi originale, fiind adaptate la condiţiiie de viaţă, la ocupaţiile populaţiei."[82]

Alimentaţia bulgarilor s-a dezvoltat în strânsă legătură cu ocupaţiile principale ale locuitorilor: agricultura şi creşterea animalelor. „Nu ne-a lipsit pâinea niciodată, am avut întotdeauna ce pune pe masă" rostesc cu nostalgie bătrânii satului. „Făceam pâine cu drojdie de casă. Luam puţină drojdie cumpărată, o puneam la înmuiat, o amestecam cu

[80] Dumitra Petrică, *Cerna: pagini de monografie locală*, Cluj-Napoca, Casa Cărţii de Ştiinţă, 2010, p. 124.
[81] Sursă orală: Tudorache Ioana (2022).
[82] Maria Constantin, *Repere în cercetarea costumului popular românesc din Dobrogea*, în Peuce, VI, 1977, p. 440.

mălai şi puţină făină. O puneam într-o crăticioară. Într-o oră-două se ridica cât cratiţa. O luam de acolo şi o făceam turtele, cocoloaşe mici. Noi făceam pâine mai multă şi cu patru-cinci turtele mai mari făceam un cuptor de şapte-opt pâini. Şi pâinea ajungea o săptămână. Niciodată nu se mucegăia."[83]

Comunitatea bulgară reţine faimoasa plăcintă bulgărească („zelnik"). „Se făceau 3-4 foi din făină, apă sau lapte, sare. Se întindeau foarte bine. După ce o aşezai în tavă, pe jumătate de foie se punea brânză proaspătă şi puţin ulei. După ce o punea în două o făceau creaţă. Deasupra se punea puţină grăsime. În altă cratiţă se puneau ouă cu iaurt şi se turna peste. Se acoperea plăcinta cam de două degete. Fără plăcintă nu se putea. Să aveai om la praşă, că era sărbătoare, că era zi onomastică."[84] De asemenea, se făcea „zelnik" cu urzică şi cu ştevie, în perioada postului.

6. Aspecte de viaţă spirituală (sărbători, obiceiuri, port, alimentaţie).

Bulgarii din arealul cercetat ţineau rostul sărbătorilor calendaristice în raport cu vechiul calendar iulian. În timp, s-a produs trecerea la calendarul gregorian, în unele cazuri observându-se marcarea sărbătorii pe vechi prin suspendarea activităţilor casnice şi gospodăreşti (ex: spălatul, lucrul la câmp). Trebuie menţionat faptul că din perspectiva elementelor rituale şi festive bulgarii, exponenţi ai culturii balcanice, prezintă anumite similarităţi cu grecii şi românii alături de care au convieţuit. Astfel, chiar dacă unele sărbători nu mai sunt în stare activă, din cauza disoluţiei comunităţii, ele pot fi reconstituite prin raportare la Ceilalţi, cu precădere la grecii din localitatea Izvoarele, care conservă încă tradiţii cu grad ridicat de arhaicitate.

În continuare, vom prezenta câteva tradiţii de peste an care constituiau embleme identitare pentru populaţia bulgară în particular, pentru zona balcanică, în general.

Tradiţia *obiceiurilor de Crăciun şi Anul Nou* impunea ca flăcăii care colindau şi urau cu pluguşorul să fie organizaţi în cete. Se colinda şi se ura în tot satul. Se colinda la uşă sau la fereastră; apoi ceata de colindători primea darurile cuvenite. Respectul deosebit pentru flăcăi poate fi decodificat din actul dăruirii cu colaci, mai mari şi mai rumeni pentru pretendentul unei fete din acea gospodărie. Mai mult, „când veneau colindătorii şi era un băiat de-l doreai de ginere, îl legai cu prosop."[85]

Colindele erau interpretate cândva în bulgară şi vesteau sărbătoarea. Prin versuri, se ura belşug pentru toată casa sau pentru anumiţi membri ai familiei. Interesant este că ceata colinda şi pe drum („între case") pentru „a-i ţine treji pe oameni" şi nimeni să nu se culce în acea seară.

Ciclul sărbătorilor de iarnă se încheie cu cele de *Bobotează* (6 ianuarie), sărbătoare creştină a botezului Domnului Isus Hristos în apele Iordanului. Referindu-se la denumirea sărbătorii, Ivan Evseev subliniază: „Denumirea românească a sărbătorii ce se ţine la 6 ianuarie ar veni, după unii lingvişti, din *apa botezată,* deşi e mai verosimilă

[83] Sursă orală: Tudorache Ioana (2022).

[84] Sursă orală: Tudorache Ioana (2022).

[85] Sursă orală: Ioana Tudorache (Cerna), interviu: 2022.

ipoteza unei compuneri din două elemente *izoglotice: Bog* (Dumnezeu în slavă s.n.)*+botează.*[86]

În cadrul obiceiurilor de iarnă, la Izvoarele, în trecut şi în satele de bulgari, remarcăm practicarea Zilei babei sau moaşei („Tis babus mera" în greacă, „Babin Den" în bulgară), pe data de 8 ianuarie, a doua zi după Crăciunul pe stil vechi. La aceasta zi participă numai femeile. Cele mai tinere mergeau, câte trei-patru, la „baba" care le-a moşit. Grupul de femei cinsteşte „baba" (cu ţuica, bomboane, nuci); dar interesant, şi mai ales cu semnificaţii pierdute în timp, este gestul ritual al spălatului babei pe mâini (o femeie din grupul format toarnă apă). Probabil se reia, repetarea actului primordial, gestul imediat de după naşterea copilului. După ce se merge prin tot satul, femeile fac o mica petrecere, o horă. Menţionăm faptul că şi azi femeile care participă la ziua Babei sunt îmbrăcate în costum tradiţional.

De 1 Martie se remarca tradiţia Mărţişorului/ Marteniţei. Memoria colectivă păstrează mărturii despre anumite gesturi protective şi propiţiatorii: „Făceai un ghem mare de aţă cu alb şi roşu din lână. Şi te duceai la fiecare floare şi fiecare copac şi-l onorai. Îl legai, pe poartă, la creangă, la animale. Când te sculai, prima dată, primul lucru era să găteşti cu mărţişor peste tot. Începând de la poartă şi până la animale şi în grădină la copaci. Se zicea că dacă nu respecţi copacul, nici el nu-ţi dă. La vacă la coadă îi puneam mărţişor. Puneam şi la copil. Se spunea: Martie în casă, iarna afară; Cum iubim noi mărţişorul, tu să ne iubeşti să ne dai fructe."[87]

De asemenea, în cadrul riturilor de primăvară, dar în legătură cu ciclul festiv pascal, menţionăm obiceiul „Lăzărelul"[88], practicat în prezent doar de grecii din Izvoarele. Denumirea acestei tradiţii este oscilantă din punct de vedere lingvistic, fiind înregistrate formele *Lăzărel, Lazărul* (română), *Marlu Ianis* (greacă, numele cântecului interpretat) sau *Buianciu* (bulgară, numele conducătoarei cetei de lăzăriţe).

Practicarea obiceiului constă în desfăşurarea câtorva secvenţe care sunt păstrate întocmai. Cu o săptămână înainte de ziua respectivă (sâmbăta Floriilor), ceata de fete repetă cântecele. Menţionăm că ceata este alcătuită din 10-15 fete până la vârsta de 14-15 ani. Între fetele dintr-o ceata una care are mai mult spirit de iniţiativă este aleasă „prima fată" („buianciu"). În sâmbăta de Florii, fetele se adună la prima fată şi încep să cânte trei cântece (se cântă în română, bulgară şi greacă), fapt ce dovedeşte anumite acumulări, suprapuneri şi adaptări succesive.[89] Altădată se cântau de câte cinci-şase cântece („Marlu Ianis" în greacă; „Măr i Stanchi, ghiaur càzâm" în turcă; „Izlez Rado", „Mări bulio Dimuviţo" sau „Imălai Mamo" în bulgară; „M-am sculat de dimineaţă" în

[86] I. Evseev, *Dicţionar de magie, demologie şi mitologie românească*, Timişoara, Ed. Amarcord, 1997, p. 52

[87] Sursă orală: Ioana Tudorache (Cerna), interviu: 2022.

[88] Surse orale: Ioana Tudorache (n. 1938, Cerna), interviu: Titov Iuliana (2022, Cerna);Nastasia Tudorache siză Sia (n. 1954, Cerna), interviu: Titov Iuliana, Al. Chiselev, (2022, Cerna); Vasile Săcui, (n. 1944, Cerna), interviu: Al. Chiselev, Titov I. (2022, Cerna); Ciobanu Sinica (n. 1955, Izvoarele), interviu: Al. Chiselev, Titov I. (2022, Izvoarele)

[89] Narcisa-Alexandra Ştiucă, „Modelul balcanic: valori identitare şi racorduri culturale", în Iuliana Titov, Alexandru Chiselev, *Culegere de studii culturale: In honorem Conf. Dr. Steluţa Pârâu*, Bucureşti, Ed. Etnologică, 2020, p. 119.

română). Dintre cele trei cântece interpretate în prezent, „M-am sculat de dimineaţă" se cântă până în jurul orelor 9-10. Apoi, până seara, se cântă altele două, în greceşte („Marlu Ianis" şi „Imălai Mamo"). În contextul celui din urmă se poate introduce, la cererea gazdei, numele flăcăului din casa respectivă. Se merge din casă în casă (fiecare ceată de fete cu partea ei de sat), se cântă şi se dansează o horă spartă condusă de „buianciu". Fetele primesc ouă, făină şi bani. La sfârşit se adună la „prima fată" şi îşi împart în mod egal ceea ce au adunat. Menţionăm că în această zi, toate fetele din ceată se îmbracă în costumul tradiţional de sărbătoare, care prezintă similitudini tipologice cu cel bulgăresc. Nicio fată nu e primită dacă la costum nu are brâul (de fapt cordonul metalic din paftale, din argint sau aliaj de argint) şi „zale" (podoabe tot din metal care erau prinse pe cap, peste basma, altădată ca semn al fetei logodite).

Korbanul este o tradiţie sacrificială practicată la sărbători importante (ex: Sfântul Gheorghe, hramul casei), răspândită în întregul spaţiu balcanic. La Izvoarele, *korbanul* este legat, la prima vedere, de începutul sezonului pastoral şi de aceea impune performarea anumitor gesturi rituale care iau amploarea unui întreg ceremonial. De asemenea, în această zi se tocmeau ciobanii, se separau mieii şi se puneau oile la rând pentru lapte. În sens mai larg, tradiţia tăierii unui *korban* implică mai multe aspecte ale vieţii familiale sau comunitare, fiind practicată cu ocazia construcţiei unei case, la naşterea unui copil, pentru vindecare, de sfântul casei sau de hramul bisericii. Toate aceste aspecte implică sacrifiul sângeros al animalului, pregătirea preparatului, împărţirea şi consumul în comun.

Astfel, *Korbanul* se distinge sub forma unei practici simbolice şi sociale, personalizate în raport cu sfântul familiei, hramul satului, patronul comunităţii, fiind legat de religiozitatea familială şi locală. *Korbanul* de hramul bisericii aparţine sferei publice şi constă în sacrificarea unui tăuraş, în trecut în curtea bisericii, urmată de prepararea, împărţirea şi consumul în comun, pe când *korbanul* de sănătate, cel de Sfântul Gheorghe, aparţine sferei private, desfăşurat pe baza asocierii în funcţie de vecinătate şi rudenie. Acesta prezintă variaţii în raport cu habitudinile familiale sau cu anumite situaţii excepţionale, precum: înmormântările, pomenile, sfinţirea casei, celebrarea *korbanului* de sănătate şi cel de familie în aceeaşi zi.

Bulgarii dobrogeni, în ajunului acestei sărbători, se aducea un miel de la târlă, acesta fiind împodobit cu lână colorată. Animalului i se oferea să mănânce tărâţe cu sare, i se punea o lumânare aprinsă între coarne, care ardea cât timp familia stătea la masa rituală. Apoi, capul familiei îi stingea lumânarea pe coarne, îi făcea semnul crucii pe frunte şi îl sacrifica. Sângele animalului sacrificat se colecta într-un vas şi se arunca pe derea, considerându-se că astfel oile dădeau lapte mult, pe baza principiului magiei prin similitudine. De asemenea, oasele rezultate în urma mesei din ziua Sfântului Gheorghe se îngropau lângă un furnicar, pentru noroc la bani.[90]

Tot de Sfântul Gheorghe se performau acte şi gesturi rituale menite să apare animalele de rele. „Pentru animalele din curte adunam urzică, umblam prin toată curtea

[90] Iulian I. Sassu, „Din etnografia satului Fântânele (Inancişme)", în *Analele Dobrogei*, Anul XI, Cernăuţi, Institutul de Arte grafice şi Editură „Glasul Bucovinei", 1930, pp. 35-36.

şi puneam urzică şi stropeam cu aghiazmă, să fie feriţi de răpitori. Puneam, fiecare unde dormea, o crenguţă de urzică."[91]

În trecut, se practicau obiceiurile numite „Paparuda/ Peperuda" şi „Caloian". Cercetarea de teren relevă că aici cele două tradiţii se puneau în practică „când era secetă". Ritualul „Paparudei" şi al „Caloianului" nu se deosebea de practicare lui în satele româneşti. Întâlnim aceleaşi practici şi gesturi rituale: formarea cetei cu "Paparuda" în prim-plan; înfăşurarea cu ştevie, flori, „orice verdeaţă"; uratul din casă în casă, udatul „Paparudei", făcutul păpuşii de lut; plângerea şi înmormântarea lui ritualică; datul la "derea" (= la apă) pentru a aduce ploaia.

Calendarul sărbătorilor pascale, cu dată mobilă, încorporează atât tradiţii creştine cât şi cele laice suprapuse în timp, dintre care amintim:

- *Săptămâna Brânzei.* Începe *Săptămâna Nebunilor*, când *numai nebunii pornesc a se însura, numai proştii şi urâţii satelor abia acum dau zor ca să se căsătorească.* Obiceiul constă în mascarea bărbaţilor cu haine femeieşti pentru a merge prin şezători unde făceau nebunii şi glume.

- *Lăsatul Secului* a asimilat practici specifice renovării timpului, alcătuind un ciclu de sărbători de două săptămâni: *Săptămâna Nebunilor* şi *Săptămâna Caii lui Sântoader*. Ritualul de înnoire a timpului cuprinde o perioada de îmbătrânire şi degradare a timpului (când apar mascaţi şi elemente orgiastice) şi o perioadă cu practici de purificare a spaţiului, de recâştigare a armoniei şi echilibrului. Obiceiul larg răspândit, conform căruia în încheierea mesei bogate ce se organizează la *lăsatul secului* trebuie să mănânci un ou fiert *ca să pară postul uşor*, *ca să treacă degrabă postul*, trimite la credinţa în vuirtuţile regeneratoare ale oului. Strigatul peste sat. Se efectuau vrăji şi farmece, mai ales pentru aflarea ursitei şi grăbirea căsătoriei. Au loc petreceri cu mâncare, băutură, cântec şi joc, fără a se impune prin anumite caracteristici.

- *Lunea Curată* – practici menite să preîntâmpine încălcarea interdicţiilor alimentare ale postului: consumarea anumitor alimente de post, spălarea vaselor cu leşie, schimbarea vaselor de dulce cu cele de post.

- *Moşii de vară, Sâmbăta Morţilor.* Alimente rituale preparate în *Sâmbăta Sântoaderului*: colăcei, colivă.

- *Sâmbăta lui Lazăr* - Pomenirea morţilor.

- *Duminica Floriilor*. Obiceiul ducerii de ramuri de lozâ sau răchită, la sfinţit, în dimineaţa zilei de Florii este probabil o relicvă a unui rit specific Floraliei. Funcţii magice de stimulare şi exorcizare atribuite salciei sfinţite (după liturghie), prin atingerea vitelor, copiilor (*ca să crească şi să înflorească ca şi mâţişoarele*). Reminiscenţe ale unui arhaic totemism fitomorf prin sacralizarea salciei. Dacă fetele dau cu salcie pe păr în ziua de Florii, le creşte părul.

- *Joia Mare, Joia Patimilor, Joia Neagră* – se spune că morţii vin în fiecare an în această zi la vechile lor locuinţe, unde aşteaptă până la Moşi sau Sărbătoarea Moşilor, adică până înainte de Rusalii sau Duminica Mare. *Joimari* este şi un important reper calendaristic pentru industria casnică (era termenul limită până când femeile şi fetele

[91] Sursă orală: Ioana Tudorache (Cerna), interviu: 2022.

să-şi toarcă lâneţele şi cânepa). Se aprindeau focuri rituale (cu funcţie funerară), pentru fiecare mort plecat din gospodărie pe podeaua locuinţei, în curte, în grădină, în cimitir lângă mormânt, în curtea bisericii, peste care se dă pomană.

- În *Vinerea Seacă* sau a *Patimilor* se posteşte toată ziua pentru iertarea păcatelor şi nu se lucrează de teama bubelor şi a altor boli. În zilele considerate de grea încercare pentru martirul creştinătăţii, Vinerea Mare şi Sâmbăta, copiii bat toaca, un ritual care pare să aibă aceeaşi semnificaţie magică precum focurile echinocţiale: de ajutor magic acordat iniţiatorului unui cult, într-un moment-limită.

- *Duminica Sf. Învieri (Sf. Paşti).* Paştele se ţine după un calendar lunar, în a paisprezecea zi a lunii pline, după echinocţiul de primăvară. Paştele este un scenariu ritual de înnoire anuală a Lumii deschis de Duminica Floriilor, închis de Duminica Tomii şi intersectat de noaptea Învierii Mântuitorului Iisus. Se încadrează în modelul preistoric de renaştere simbolică a timpului şi spaţiului prin jertfa divinităţii. După trei zile de haos şi întuneric în care omenirea a rămas fără protecţie divină, urmează miracolul Învierii Domnului din noaptea Paştelui şi actele de purificare din Săptămâna Luminată care readuc echilibrul şi armonia.

Asemănător celorlalte scenarii de înnoire sezonieră sau anuală a timpului calendaristic la Paşti se fac sacrificii violente (tăiatul mielului şi, în unele zone, a purcelului, ciocnitul şi spartul ouălor), se prepară alimente rituale (pasca, colacii), se aprinde ritual lumina, se crede că se deschid mormintele şi cerurile, că vorbesc animalele, ard comorile.

Deoarece de la Înviere şi până la Rusalii *porţile raiului sunt deschise*, întreg ciclu pascal este consacrat pomenirii morţilor şi comunicării cu spiritele lumii de dincolo.

- *Săptămâna Luminată* – sărbătorile acestei săptămâni au încorporat şi tradiţii precreştine, datini agropastorale străvechi legate de celebrarea cultului strămoşilor, a unor divinităţi ale naturii, incluzând o seamă de practici magice menite să stimuleze creşterea plantelor şi fecunditatea oamenilor.

- *Paştele Blajinilor*, *Paştele Morţilor* – în a doua luni după Paşti, când li se trimit pe Apa Sâmbetei ofrande rituale, mai ales cojile ouălor de Paşte. Femeile bocesc la morminte, dau de pomană ouă roşii şi alte alimente, se fac libaţiuni, au loc ospeţe rituale în cimitire sau în câmp, la *iarbă verde* etc.

- *Înălţarea Domnului (Ispasul).* Înălţarea Domnului cade într-o joi, la a patruzecea zi după Înviere. Pentru că intervalul de timp de la Paşti şi până la Înălţare este egal cu cele patruzeci de zile cât se credea că zăboveşte sufletul mortului înainte de plecarea pe lumea de dincolo, tradiţia populară a legat Ispasul de pomenirea morţilor.

- Ciclul sărbătorilor grupate în jurul *Duminicii Mari*, marcând încheierea sărbătorilor cu dată mobilă formează *Săptămâna Rusaliilor*. De obicei se celebrează 6 zile: *Sâmbăta Rusaliilor*, *Duminica Mare*, *Rusaliile* (luni, marţi, miercuri), *Joia Nepomenită*. Sub influenţa creştinismului au devenit sărbătorile de vară cu cele mai evidente practici dedicate spiritelor morţilor. De asemenea, au asimilat numeroase elemente specifice renovării timpului.

- *Rusaliile.* Duminica, la 50 de zile după Paşti - ţinută, prin nelucrare, pentru prevenirea grindinei.

Obiceiurile din ciclul vieţii urmează vechi modele, depăşind aria culturală a Dobrogei sau Balcanilor. Astfel, obiceiurile legate de naştere nu se deosebesc de cele practicate în alte localităţi cu populaţie ortodoxă. La naştere, femeia era asistată de „babă", una din femeile bătrâne ale satului, pricepută la aceasta. Moaşei i se dădeau daruri (o rochie, un săpun, un prosop). Dovadă a rolului pe care „baba" îl avea în comunitatea tradiţională este sărbătoarea „ziua Babei".

În apa de „scăldătoare" (prima baie a nou-născutului după botez) se pune: ou („ca să fie uşor"); bani („ca să fie bogat"); flori („să fie frumos"). Banul pus „în apa de scăldătoare" era folosit iniţial pentru a se face cruce asupra copilului. La sfârşit, apa este aruncată de o fată cu părinţi („să nu fie orfană"), care ia banul. La scăldătoare participau numai femeile; la masa de botez participau şi bărbaţii. Naşa dăruia copilului lucruri de îmbrăcăminte şi bani, şi la rândul său primea şi ea daruri. Toţi participanţii la botez, „puneau" bani copilului.

Obiceiurile în legătură cu nunta, privită ca ceremonial de trecere, cuprind trei etape principale: logodna, nunta şi obiceiurile după nuntă. Secvenţele propriu-zise ale nunţii sunt precedate de peţit. Ca în majoritatea localităţilor, nunta începea de joi prin pregătirea mâncării, a cozonacului, a colacilor, a pâinii.

Chemarea la nuntă se făcea, vineri şi sâmbătă de către cavalerul de onoare, care avea grijă să cinstească pe cei care îi invita.

Tot sâmbătă seara avea loc la mireasa, petrecerea pentru tineret, mirii despărţindu-se de prieteni. În cadrul secvenţelor din ceremonial, care aveau loc duminica, remarcăm pregătirea celor doi miri pentru secvenţa importantă: cununia religioasă, prin care se consfinţeşte întemeierea noii familii. În aceste momente, se cântă atât miresei cât şi mirelui, melodii a căror conţinut se referea la despărţirea de părinţi, de fete, şi plecarea între străini (pentru mireasă).

Secvenţa „luării miresei de acasă" urmează ritualul obişnuit. Mireasa este scoasă din casă de fraţi şi îşi cerea iertăciune de la părinţi. Urma cununia religioasă. După cununie, alaiul se îndreaptă spre casa mirelui unde are loc „masa mare".

La petrecerea care are loc până dimineaţă, o atenţie deosebită se acordă naşului, în faţa căruia se joacă aproape permanent. La sfârşitul petrecerii, naşul este dus acasă. Alaiul care îl duce pe naş acasă este format din nuntaşi (atât din partea miresei cât şi ai mirelui) şi în mod deosebit fac parte din el şi socrii.

A doua zi (luni) avea loc „legătoarea miresei". Astfel, mireasa era trecută în rândul nevestelor, părul fiindu-i legat cu un batic. La acest moment al nunţii participau numai femeile.

Marţi, ca peste tot, este „petrecerea în familie", cei apropiaţi ajutând la aranjatul casei, strânsul vaselor.

În obiceiurile în legătură cu moartea nu remarcăm aspecte diferite şi deosebite faţă de ceea ce întâlnim, în genere, în desfăşurarea ceremonialurilor legate de acest moment din ciclul vieţii. Sunt performate aceleaşi etape ale ceremonialului de trecere „în lumea de dincolo": despărţirea de cei vii, pregătirea trecerii în lumea cealaltă şi integrarea în lumea morţilor, restabilirea echilibrului social rupt prin plecarea celui mort; respectarea practicilor legate de scăldatul mortului, a datului diverselor obiecte

„spre pomenire", atât la înmormântare cât şi la parastasul de 40 de zile (pernă, cuvertură, covor, masă, veselă, etc.); respectarea cultului morţilor, atât prin „pomenirile" de 3 zile, 9 zile, 20 de zile, 40 de zile, 3 luni, 6 luni, 1 an, cât şi prin respectarea cu stricteţe a obiceiurilor de peste an, din cultul morţilor („moşii de vară"; „moşii de iarnă", ş.a.).

7. Obiective culturale din zona cercetată

Menţionăm în primul rând bisericile din areal deoarece populaţia bulgărească a frecventat aceleaşi lăcaşuri ortodoxe ca şi românii şi ucrainenii.

- ✓ ***Biserica cu Hramul Sf. Împăraţi***, din Sarighiol de Deal, zidită în perioada 1880-1889.[92]
- ✓ ***Biserica cu Hramul Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil***, din Cerna, zidită în perioada 1890 (1892) – 1897. Pictura interioară în frescă realizată de către Sima Marian. Iconostas monumental pictat de către I. Balais, iar sculptura precum şi placarea lui cu tablă a fost efectuată de către D. Golios din Galaţi.
- ✓ ***Biserica cu Hramul Sf. Mc. Gheorghe***, din Horia, zidită în perioada 1912-1914. Iconostas de către Petre Ţvetcof şi fii săi Boris şi Nicolae în perioada 1924-1927 şi pictat de Geo Cardaş (1881-1947). şi P. Gh. Simionescu în 1926. Geo Cardaş este pictorul care în perioada interbelică va deveni unul dintre cei mai activi pictori ce au reprezentat în arta lor ţinuturile Dobrogei.
- ✓ ***Biserica cu Hramul Sf. Dumitru***, din Izvoarele, zidită în perioada 1906-1912. Pictura interioară realizată în perioada 1988-1990.
- ✓ ***Biserica cu Hramul Sf. Dumitru***, din Stejaru, zidită în perioada 1858. Iconostas pictat în 1866 de către zugravul bulgar Zaharia.
- ✓ ***Biserica cu Hramul Naşterea Maicii Domnului***, din Neatârnarea, zidită în anul 1921. Pictura iconostasului realizată de vestitul pictor iconar dobrogean Enache Cardaş (1848-1938).
- ✓ ***Biserica cu Hramul Sf. Nicolae***, din Turcoaia, zidită în perioada 1895-1924.
- ✓ ***Biserica cu Hramul Naşterea Maicii Domnului***, din Neatârnarea, zidită în anul 1921.
- ✓ ***Biserica cu Hramul Adormirea Maicii Domnului***, din Ostrov, zidită în perioada 1937-1955.
- ✓ ***Biserica cu Hramul Sf. Voievozi***, din Peceneaga, zidită în perioada 1881-1899.
- ✓ ***Biserica cu Hramul Sf. Împăraţi***, din Topolog, zidită în perioada 1888-1894. Pictura murală iniţială a fost finalizată în 1943 de pictorul Geo Cardaş, iar noua pictură a fost realizată recent (1990-1992) în tehnica al fresco, de Virgil Zahiu.

---

[92] ***, *Îndrumător pastoral,* ed. Andreiana, Sibiu, 2018, passim

- ✓ ***Biserica cu Hramul Sf. Mc. Haralambie***, din Nalbant, zidită în perioada 1837-1839 sau 1880-1884.
- ✓ ***Biserica cu Hramul Sf. Cuv. Parascheva***, din Dăieni, zidită în perioada 1884-1885.
- ✓ ***Casa Memorială Panait Cerna***, din Cerna, a fost contruită la sfârşitul secolului al XIX-lea, având o parte laterală, intrare cu obloane şi fântână la stradă. Poetul Panait Cerna, fiul învăţătorului bulgar Panait Stanciof şi a aromâncei Maria Taşcu, şi-a petrecut primii ani din viaţă în această casă ce a aparţinut tatălui vitreg – Naum Costea – meşteşugar din Cerna. Constituindu-se ca o unitate muzeală, Casa Memorială Panait Cerna cuprinde, pe lângă această expoziţie documentară, în alte trei săli şi în exterior o expoziţie etnografică ce ilustrează specificul acestei zone. Reconstituirea aspectelor etnografice ale interiorului ţărănesc s-a realizat din perspectiva rememorării unei secvenţe de viaţă tradiţională din perioada în care poetul a trăit aici. Parte din piesele etnografice aparţin moştenitorilor familiei, ceea ce accentuează o dată în plus semnificaţia reconstituirii atmosferei de început de secol XX. De asemenea, expoziţia evidenţiază convieţuirea dintre români, aromâni, bulgari, meglenoromâni.

Bibliografie selectivă

***, *Analele Dobrogei,* Anul 1, Nr.1, Constanţa, Tipografia Dacia, 1920.

***, *Analele Dobrogei*, Anul II, Nr. 3, Constanţa, Institutul de Arte Grafice „Victoria", 1921.

***, *Analele Dobrogei*, Anul III, Nr. 1, Constanţa, Tipografia Albania, 1922.

***, *Analele Dobrogei*, Anul III, Nr.2, Constanţa, Tipografia „Victoria", 1922.

***, *Analele Dobrogei*, An III, Nr. 4, Constanţa, Tipografia „Victoria", 1922.

***, *Analele Dobrogei*, Anul VII, Cernăuţi, Institutul de Arte grafice şi Ed. „Glasul Bucovinei", 1926.

***, *Analele Dobrogei*, Anul XI, fasc.1-12, Cernăuţi, Institutul de Arte grafice şi Editură „Glasul Bucovinei", 1930.

***, *Călători străini despre ţările române*, vol. I, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică, 1968.

***, *Dobrogea. Cincizeci de ani de viaţă românească. 1878-1928*, Editura Cultura Naţională, Bucureşti, 1928.

***, *Îndrumător pastoral,* ed. Andreiana, Sibiu, 2018.

***, *La Dobroudja*, Bucharest, 1928.

***, *Soils of the Romanian Danube Delta Biosphere Reserve*. studiu elaborat de ICPDD, ARBDD, ICPA Bucureşti (din România) şi RIZA (din Olanda), 1996.

ALEXANDR, Varona, *Tragedia schismei ruse. Reforma patriarhului Nikon şi începuturile staroverilor*, Bucureşti, Ed. Kriterion, 2002.

ARBORE Al. P., *O încercare de reconstituire a trecutului românilor din Dobrogea*, în *Analele Dobrogei*, Anul III, Nr.2, Constanţa, Tipografia „Victoria", 1922, p. 237-291.

ARBORE Al. P, *Câteva însemnări asupra Cerchezilor, Grecilor şi Arabilor din Dobrogea*, în Analele Dobrogei, An III, Nr. 4, Constanţa, Tipografia „Victoria", 1922.

ARBORE Al. P, *Caracterul etnografie al Dobrogei sudice (din epoca turcească până la 1913),* în *Analele Dobrogei*, An XIX, Vol.2, Cernăuţi, Ed. "Glasul Bucovinei", 1936.

BEAUMONT, F., *Les Lipovènes du delta du Danube. Chronique d'une société théocratique russe des Balkans.*, Balkanologie, Vol. X, n° 1-2 | mai 2008, [En ligne], mis en ligne le 03 juin 2008. URL: http://balkanologie.revues.org/394.

CHISELEV Alexandru, *Dinamica tradiţiilor de peste an*, Ed. Exponto, Constanţa, 2019.

CONSTANTIN, Maria, *Repere în cercetarea costumului popular românesc din Dobrogea*, în Peuce, VI, 1977.

COTEŢ, P., *Geomorfologia României*, Bucureşti, Ed. Tehnică, 1973.

COTEŢ, P., MARTINIUC C., *Harta geomorfologică a R.P.R., scara 1: 500.000, Monografia Geografică a R.P.R., Geografie fizică. Anexa 1*, Bucureşti, Ed. Academiei, 1960.

DĂNESCU, G., *La Dobroudja*, Bucarest, Imprimerie de l'Indépendance Roumaine, 1903.

DUMINICĂ, Ivan, *Coloniile bulgarilor în Basarabia (anii 1806-1856)*, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie şi Filosofie, 2017.

EVSEEV, Ivan, *Dicţionar de magie, demologie şi mitologie românească*, Timişoara, Ed. Amarcord, 1997.

GHEORGHIEVA, Stanka, „Priloženie na krajovskija dogovor/ 1940g./. Ozemljavane i odvorjavane na severnodobrudžanci i pridošlite po vreme na vojnata/1941-1945g./ tavrijski b"lgari v Dulovska okolija", în *NAUČNI TRUDOVE NA RUSENSKIJA UNIVERSITET*, vol. 51, seria 10, 2012.

GIURĂSCU C.Constantin, *Istoria Românilor,* vol. I, *Din cele mai vechi timpuri până la moartea lui Alexandru cel Bun (1432)*, Bucureşti, Fundaţia Regală pentru literatură şi artă, 1946

GIURESCU, C. G., *Istoria Românilor,* vol. II*, Dela Mircea cel Bătrân şi Alexandru cel Bun până la Mihai Viteazul* Bucureşti, Ediţia a patra, revăzută şi Fundaţia Regală pentru literatură şi artă, 1943.

IORGA, Nicolae, *Manuscris de la Azaclău*, în: *Analele Dobrogei*, Anul III, Nr. 3, Constanţa, Tipografia Victoria, 1922.

IORGA Nicolae, *Cele trei Dobrogi pe care le-am găsit; Sate si oameni din Dobrogea românească la 1859*, în *Analele Dobrogei,* Anul III, Nr.1, Constanţa, Tipografiile „Albania", 1922

IORGA, Nicolae, *România cum era până la 1918*, Vol. II, Ed. Minerva, Bucureşti, 1940.

IONESCU dela BRAD Ion, *Excursie agricolă în câmpia Dobrogei*,trad. De F. Mihăilescu, în *Analele Dobrogei*, Anul III, Nr. 1, Constanţa, Tipografia Albania, 1922.

IONESCU, M. D., *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea*, Bucureşti, 1904.

KELLY, C., *Popular Culture în The Cambridge Companion to Modern Russian Culture*, Cambridge University Press, 1998.

MILIAN Mihai, *Dobrogea ca mozaic etnic*, în Steluţa Pârâu, *Multiculturalitatea în Dobrogea*, Constanţa, Ed. Exponto, 2008.

PÂRÂU, Steluţa, *Multiculturalitate în Dobrogea*, Editura Ex Ponto, Constanţa, 2007.

PENERLIEV, Milen, „Severna Dobrudža kato čast ot Bulgarskoto kulturno-geografsko prostranstvo", în *Balkanite - ezik, istorija, kultura*, Vol. 5, Nr. 1, 2015.

PETRICĂ, Dumitra, *Cerna: pagini de monografie locală*, Cluj-Napoca, Casa Cărţii de Ştiinţă, 2010.

POPOIU, Paula, *Antropologia habitatului în Dobrogea,* Editura Oscar Print, Bucureşti, 2001.

POSTELNICU, Valentina, *Tulcea de altădată*, Ediţia a II-a, Tulcea, Editura Harvia, 2005.

RĂDULESCU, Adrian, BITOLEANU, Ion, *Istoria românilor dintre Dunăre şi Mare. Dobrogea,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1979.

SASSU, Iulian I., *Monografia satului Caranasuf*, în Analele Dobrogei, Anul IV, Nr. 3, 1923.

SIMIONESCU, Ion, *Dobrogea – o țară din povești*, București, Ed. Cartea Românească, 1928.
STANCIU, Ș., *România și Comisia Europeană a Dunării. Diplomație. Suveranitate. Cooperare internațională*, Galați, Ed. Pax Aura Mundi, 2002.
STOICA, V., *The Dobrogea – The roumanians and their lands*, New York, 1919.
SUCEVEANU, Alexandru, Barnea Alexandru, *La Dobroudja romaine*, București, Ed. Enciclopedică, 1991.
TITOV, Iuliana, *Relația majoritari-minoritari etnici în Dobrogea de Nord*, Editura Dobrogea, Tulcea, 2015.
TITOV, Iuliana, CHISELEV, Alexandru, *Culegere de studii culturale: In honorem Conf. Dr. Steluța Pârâu*, București, Ed. Etnologică, 2020.
VLĂDESCU-OLT, M., *Constituția Dobrogei*, București , Tipografia Dor. P. Cucu, 1908.
VARONA, Alexandr, *Tragedia schismei ruse. Reforma patriarhului Nikon și începuturile staroverilor*, București, Ed. Kriterion, 2002

Surse orale:

- Ciobanu Sinica (n. 1955, Izvoarele), interviu: Al. Chiselev, Titov I. (2022, Izvoarele)
- Dogărescu Paula (n. 1965, Beidaud), interviu: Al. Chiselev, Titov I. (2022, Izvoarele)
- Tudorache Ioana (n. 1938, Cerna), interviu: Titov Iuliana (2022, Cerna).
- Tudorache Nastasia siză Sia (n. 1954, Cerna), interviu: Titov Iuliana, Al. Chiselev, (2022, Cerna).
- Săcui Vasile, (n. 1944, Cerna), interviu: Al. Chiselev, Titov I. (2022, Cerna).
- Zdoca Ionel (n. 1928, cipan din Gramaticova, Grecia) și soția Zdoca Maria (n. 1933 în Caliacra, Bulgaria), consemnat I. Titov, Sarighiol de Deal, Beidaud, 20.10.2011.

Studiu realizat de S.C. M.P&G.A.M S.R.L pentru ASOCIAȚIA G.A.L MUNȚII MĂCINULUI – DUNĂREA VECHE

TOCANIE PAUL LUCIAN

Semnat digital de TOCANIE PAUL LUCIAN
Data: 2022.11.29 13:20:58 +02'00'